

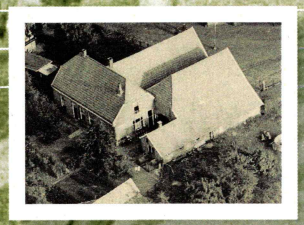
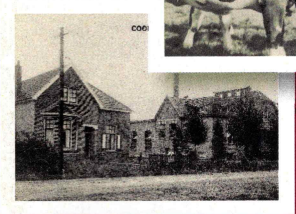
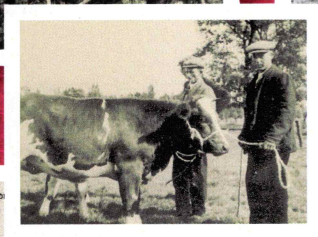
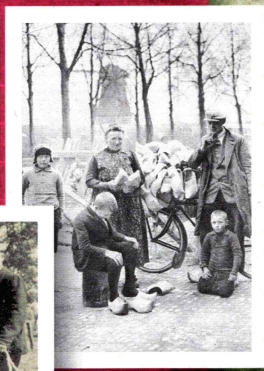
2011
3

Boorn & Boerschop

Een uitgave van de heemkondevereniging
Bussemakerhuis Borne

In dit blad worden artikelen
opgenomen met betrekking tot
historie, recht en volkskunde,
in het bijzonder die van Borne,
Zenderen en Hertme

Colofon

De Heemkundevereniging Bussemakerhuis heeft als doel het opwekken van belangstelling voor historie, recht en volkskunde, in het bijzonder van de gemeente Borne en omgeving.

Bestuur van de vereniging

F.A. Nijkamp (voorzitter),
L.F.M. Leurink (secretaris),
H.J.M. Westerik (penningmeester),
R. Blödtner - Leushuis, A Haak - Beune,
J. Hassels Mönning en B. Hogeweg
(leden)

Secretariaat

Zuid Esch 31, 7622 DB Borne
tel.: 074 266 31 60
e-mail: info@heemkundeborne.nl

Lidmaatschap

Persoonlijk lidmaatschap € 18,- per jaar; gezinslidmaatschap € 24,- per jaar.

Bank

Rabobank Borne, rek.nr. 14.56.37.409

Giro

115.75.24 t.n.v. de penningmeester van Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Website:

www.heemkundeborne.nl

Redactie Boorn & Boerschop

J.F. Deckwitz, J. Haak, H. Hassink en A. Tanke.

Redactieadres

Blauwgras 68, 7623 GL Borne,
tel.: 074 266 59 92
e-mail: deckwitz@home.nl

Ondersteuning

R. Blödtner-Leushuis, J.J. Grootenboer,
J.B.F. Leuwerink en H. ten Thije

Omslag ontwerp

Paulien Hassink

Inzenden kopij

Aan het redactieadres. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen in te korten, te splitsen of te redigeren.

Foto's in dit blad

De redactie heeft haar uiterste best gedaan rechthebbenden te achterhalen. Mocht u van mening zijn dat u rechten kunt laten gelden op afgebeelde foto's, dan kunt u zich melden bij het bestuur van de vereniging.

Verspreiding

Via boekhandel Bruna, VVV, het Bussemakerhuis en de penningmeester van de heemkundevereniging, allen te Borne.

Losse nummers

€ 4,00 (porto € 2,00)

Abonnement

Inbegrepen bij het lidmaatschap van de heemkundevereniging.

Overname van de inhoud van dit blad, of delen daaruit, is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

Inhoud

Colofon		1
Van de redactie	<i>Redactie</i>	2
Fundament van een bouwhuis van Weleveld gevonden	<i>E.T.J.T. Kwint</i>	3
“Een tijd om niet te vergeten”: basisschool <i>De Prinsen</i> in Zenderen	<i>Jan Deckwitz</i>	4
Cursus <i>Van Borghende tot Borne</i>	<i>Martin Thiehatten</i>	7
1811: het ontstaan van de gemeenten	<i>Anja Tanke</i>	8
Woar veur . . . , woar deur: <i>(oaver)drieven en donderjagen</i>	<i>Leo Leurink</i>	10
Verhalen over de protestantse kabouterij en padvinderij in de jaren '40 en '50	<i>Anja Tanke</i>	12
Open monumentendag 2011, thema: nieuw gebruik – oud gebouw	<i>Henk Westerik</i>	18
Fotowedstrijd . . . Hoe goed kent u Borne en omgeving?	<i>Redactie</i>	19
Van loodgieter tot installateur: <i>mijmeringen bij een frappante foto</i>	<i>Leo Leurink</i>	20
Miene beleawenissen	<i>Johan Kwast</i>	22
Vleesch op vrijdag?	<i>Theo L.M.M. van der Sman</i>	24
Van de bestuurstafel	<i>Leo Leurink</i>	26
Boekennieuws	<i>Jan Deckwitz</i>	27
Nog leverbare uitgaven	<i>Ria Blödtner</i>	28

Van de redactie

Als wij beginnen met het samenstellen van deze aflevering van *Boorn & Boerschop*, is Borne nog maar nauwelijks bekomen van het winnen van de titel *Het leukste dorp van Overijssel*. Hoewel Borne natuurlijk een heel leuk dorp is, zijn er in onze gemeente nog twee dorpen die evenveel aanspraak kunnen maken op de titel! *Leukste gemeente van Overijssel* was beter geweest. En dat is dan een mooi bruggetje naar de verkiezing *Het leukste heemkundeblad van Overijssel*. Maar wat denkt u, als deze wedstrijd ooit georganiseerd zou worden: maken we een kans? En tot die tijd: reacties, op- en aanmerkingen blijven zeer welkom. Samen maken we *Boorn & Boerschop* (nog) mooier.

Een nieuwe sponsor

In iedere aflevering van ons blad treft u de fotowedstrijd aan. Na bijna vier jaar is er een eind gekomen aan de sponsoring door Gullimex. Het behoeft verder geen betoog dat wij het bedrijf zeer erkentelijk zijn voor bijna vier jaar ondersteuning. Inmiddels heeft de redactie een nieuwe sponsor gevonden. Met ingang van dit nummer verbindt *Post Jr. / Vreeman Makelaars* zich aan de fotowedstrijd. De winnaar van de wedstrijd kan zoals gebruikelijk een waardebon van € 25,- tegemoet zien.

Aanvullingen op het vorige nummer

In het artikel *Excursie naar Rheine* is de laatste zin van het artikel gedeeltelijk weggefallen. De zin luidt: Er zijn nog voldoende aanknopingspunten voor ons om een uitstapje naar Rheine te ondernemen. Zo ver is het niet.

In het artikel *Uit het leven van een markante Bornenaar: Lubbert Drekkers -2-* wordt Jan Hermen Dorgelo opgevoerd. Dorgelo leefde van 1755 tot 1815. Hij kwam uit Dalfsen / Ankum en niet uit het Friese Ankum.

In dit nummer

Het najaar is de tijd van de jacht. En daar heeft **Leo Leurink** een mooi verhaal over geschreven. Het blijkt dat er allerlei soorten jagers zijn. In *Woar veur . . . woar deur: (oaver)drieven en donderjagen* wordt u uitgelegd hoe het zit.

We vieren dit jaar een jubileum: de Nederlandse gemeenten bestaan dit jaar 200 jaar. Een reden om eens te vertellen wat er destijds in Borne gebeurde.

Anja Tanke heeft het uitgezocht, u leest het in *1811: het ontstaan van de gemeenten*.

Veel ouder is het Weleveld, waar recent de fundamenten van een bouwhuis gevonden zijn.

E.T.J.T. Kwint vertelt over de vondst en de permanente tentoonstelling van silhouetfiguren in

Fundament van een bouwhuis van Weleveld gevonden.

Pastoor **Theo van der Sman** woont inmiddels niet meer in Borne, maar vlak voor zijn vertrek leverde hij nog een mooi verhaal: *Vlees op vrijdag?* Een gedenkwaardige oude foto met een prachtig verhaal erbij.

Over Borne raak je niet uitgeschreven. Daarom in *Boekennieuws* de onlangs verschenen uitgaven *Streek en Taal Twente* van Gé Nijkamp en *Streuizaand* van Jan Kleinman. Zoals gebruikelijk geeft **Jan Deckwitz** alvast een korte impressie.

Leo Leurink vertelt het verhaal van Ben Heck in *Van loodgieter tot installateur: mijmeringen bij een frappante foto*.

Miene beleawenissen, onder deze titel vertelt **Johan Kwast** over spelletjes en kwajongensstreken die hij beleefde op boerderij de Stroomboer.

Enthousiast zijn over de jeugdvereniging waarvan je ruim 50 jaar geleden lid was. Dat zijn Jenny en Roeli Wassens nog steeds over scouting. Samen met **Anja Tanke** hebben ze verhalen en mooie foto's opgediept. Hun herinneringen en andere verhalen en feiten staan opgetekend in *Verhalen over de protestantse kabouterij en padvinderij in de jaren '40 en '50*.

Henk Westerik doet verslag van de open monumentendag die dit jaar in het teken stond van het thema: nieuw gebruik, oud gebouw.

Jan Deckwitz had een gesprek met At van Schooten van de voormalige basisschool de Prinsen in Zenderen. In het artikel tekent Jan herinneringen op van Van Schooten: *"Een tijd om niet te vergeten": basisschool De Prinsen in Zenderen*.

Zoals gebruikelijk vindt u ook deze keer weer een aantal vaste rubrieken zoals de *Fotowedstrijd* en *Van de bestuurstafel*.

Iedereen zal zo zijn / haar mening hebben over deze verkiezing: u vindt het mooi of u vindt het niets. Maar het blijft een memorabel moment(je) in de historie van onze gemeente waar inwoners zich voor hebben ingespannen en we daarom even noemen in ons blad.

Fundament van een bouwhuis van Weleveld gevonden

E.T.J.T. Kwint

Onlangs is een aanvang gemaakt met het inrichten van *Middeleeuws Weleveld*. Dat is de permanente tentoonstelling die een beeld zal geven van de Welevelders en hun wereld in 1300, het jaar dat Bernard en Otto van Weleveld het eerste huis bouwden.

Middeleeuws Weleveld omvat in totaal 37 levensgrote stalen silhouetfiguren. Deze komen te staan in een soort tuinkamer naast de huisplaats van Weleveld. Bij de voorbereidende werkzaamheden werd op 31 augustus 2011 op een diepte van ongeveer 50 cm bij boringen op een steenlaag gestoten. Deze boringen waren nodig om de beelden op betonnen sokkels te kunnen plaatsen, zodat zij stevig staan en niet gaan verzakken.

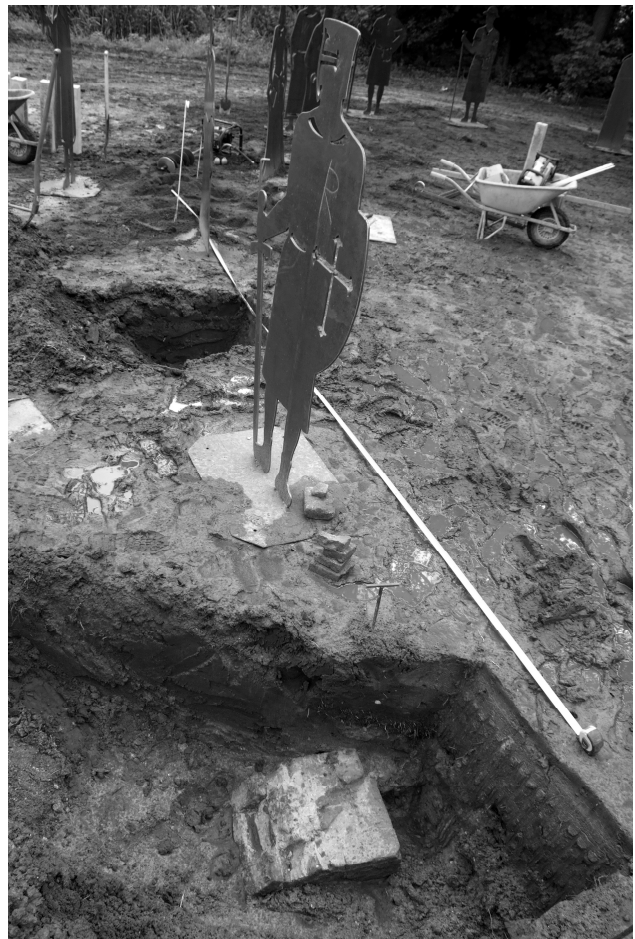
Er waren op het terrein reeds tientallen stenen, stukken en scherven gevonden, variërend van veldkeitjes, kloostermop, Bentheimersteen, dakpan, lei, aardewerk tot granito aanrecht. Dat er meer stenen verspreid in de ondergrond zouden zitten was niet verwonderlijk, maar hier leek sprake te zijn van een opzettelijke concentratie.

Gelukkig was er een klein kraantje bij de hand en kon het gat voorzichtig groter worden gemaakt. Daarin kwam een fundament van rode baksteen tevoorschijn. Een tweede proefsleuf op drie meter afstand leverde eenzelfde constructie op. Daarop werd besloten de werkzaamheden in die hoek te stoppen en eerst het oordeel af te wachten van de provinciale archeoloog. Amper twee uur later was drs. Marijke Nieuwenhuis van het Oversticht ter plekke en kon zij een mini opgraving uitvoeren. Daarbij bleek het inderdaad te gaan om de onderste lagen van een poerfundament van ongeveer 40 bij 50 centimeter, bestaande uit rode nogal platte bakstenen. De oostelijke zijde van de eerste poer was wat schuin. Hoewel hoogst onwaarschijnlijk, leek het op het begin van een boog.

Gezien de ligging van de fundamenten en afgaande op historische gegevens zou het moeten gaan om de resten, waarschijnlijk de poeren voor het gebint, van een schuur of een bouwhuis uit de periode 1737 - 1821. Op een tekening van Spilman van het huis Weleveld staat namelijk op de plek van de gevonden poeren geen bebouwing en ook op de oudste beheerskaart van Weleveld uit 1821 staat daar niets getekend. Wel staan er twee bouwhuizen op de Hottingerkaart uit 1783, waarvan één ongeveer op de plaats waar nu de fundamenten zijn gevonden. Maar Hottinger tekende voor militaire doeleinden en de bouwhuizen kunnen zeer wel alleen maar schetsmatig zijn aangegeven. Vermoedelijk zijn de bouwhuizen, tegelijk met Weleveld, in 1804 gesloopt.

Aangezien het niet leek te gaan om een bijzonder belangrijke vondst werd besloten niet verder te graven en door te gaan met het plaatsen van de beeldenfunderingen die geen grote verstoringen tengevolge hebben. Bij een volgende boring, wederom drie meter verderop, werd nogmaals op iets gestoten. De betonpaal van het daar te plaatsen beeld werd daarom wat ingekort en kwam op de, ook daar waarschijnlijk aanwezige, oude fundamenten te staan. Alle andere boorwerkzaamheden leverden niets meer op.

Alles werd uitgebreid fotografisch vastgelegd en daarna met de uitgegraven grond weer netjes afgedekt. De plaats van de gevonden poeren is vanwege de beelden exact bekend. Het lijkt toch zaak zodra de financiën dat veroorloven een keer zowel de huisplaats als het terrein tussen de huisplaats en de Oude Bieffel met grondradar te laten verkennen.

Overzichtsfoto. Op voorgrond in de kuil de eerste poer, in kuil achter kruisridder de tweede.

Merkwaardig is evenwel, mede een reden voor een grondradaronderzoek, dat de poerenlijn niet haaks op de Oude Bieffel lijkt te staan en daarmee ook niet haaks op de binnengracht en dan ook niet parallel met de oude oprijlaan. Naar de reden daarvan kunnen we voorlopig alleen maar gissen.

“Een tijd om niet te vergeten”: basisschool *De Prinsen* in Zenderen

Jan Deckwitz

Een tijdje geleden kwam ik in gesprek met At van Schooten, het voormalige hoofd van basisschool “De Prinsen” in Zenderen. Een bescheiden maar bevlogen schoolmeester die, ondanks zijn respectabele leeftijd van 83 jaar, nog altijd kwiek door het leven gaat; tegenwoordig vooral als vrijwilliger bij de voetbalvereniging BZSV 'De Blauwswitters'. We spraken over “zijn tijd” binnen de school en de achtergrond waartegen de school zo'n 90 jaar geleden ontstond. Een mooie gelegenheid om tevens nog eens terug te kijken op de historie van deze school.

Inleiding

Wie de Hoofdstraat in Zenderen neemt, kan het niet ontgaan: het voormalig karakteristieke schooltje en de “meesterswoning” hiernaast. Nu is in het schooltje een wijnhandel gevestigd en de woning is overgegaan in particuliere handen.

Hoe anders was dit jaren geleden. In een periode van ruim zestig jaren is de opkomst en ondergang van het Protestants Christelijk onderwijs in Zenderen te schetsen. Het is niet alleen een tijdvlulling geweest maar heeft bovendien duidelijk bijgedragen aan de ontwikkeling en welzijn van de bewoners, in het bijzonder de kinderen die de school bezochten. Daarom hier een terugblik op de periode (ca. 1920 – 1980) en / zowel waarin de school hier gloeerde als instituut, als op de mensen die hier achter zaten.

De Christelijke school “De Prinsen” te Zenderen, hier nog met de oorspronkelijke karakteristieke ramen.

Tijdsbeeld over onderwijswetgeving

In de Franse tijd (1795 -1813) ontstond in Nederland een sterke neiging tot nationale wetgeving. Tot deze tijd waren de gewesten (provincies) van de Republiek min of meer autonoom. De onderwijswet van 1806 was de eerste die duidelijkheid verschafte over de weg die het onderwijs vorm moest geven. Deze wet was ook aanleiding tot strijd vanwege de stellingname dat *“het onderwijs openbaar is en zich dient te richten op de ontwikkeling van alle maatschappelijke en christelijke deugden”*. Er werd één christendom voorgestaan los van een kerkelijk instituut. Orthodox christelijk onderwijs of katholiek onderwijs was volgens de wetgeving niet mogelijk. Het oprichten van kerkelijk gebonden scholen of van scholen met een duidelijke christelijke of katholieke visie op onderwijs was in beginsel verboden. Er was trouwens ook geen leerplicht en ouders moesten het schoolgeld voor hun kinderen uit eigen zak betalen.

In de grondwet van 1848 werd de vrijheid van onderwijs opgenomen; behoudens het toezicht van de overheid, en het onderzoek naar bekwaamheid en zedelijkheid van onderwijsgeevenden werden er verder geen eisen gesteld; het een en ander werd bij algemene maatregel van bestuur geregeld. “De schoolstrijd”, die ruim een eeuw heeft geduurd, mondde uiteindelijk uit in een stelsel van

onderwijsvoorzieningen waarbij onderscheid werd gemaakt tussen openbare en bijzondere scholen. De gelijkstelling kwam in 1917 tot stand en werd in 1920 vastgelegd (LO-wet van 1920). Hiermee werd ook financiële gelijkstelling van het openbaar- en bijzonder onderwijs verkregen.

Een PC-school in Zenderen

Het ontstaan van de christelijke scholen in Borne en Zenderen is niet gepaard gegaan met de strijd en tegenstellingen die zo kenmerkend waren voor de ontstaansgeschiedenis van andere christelijke scholen in ons land. Van een schoolstrijd was hier geen sprake, slechts van een schoolsplitsing, van een scheiding van geesten. De Bornse gemeente stelde zich zeer coöperatief op en van katholieke zijde was er eerder sprake van medewerking dan van tegenwerking.

In het begin van de 20e eeuw was er slechts één school in Zenderen, een openbare school met als hoofd meester Th. J. Thien, jarenlang vertrouweling en zeer gewaardeerd figuur binnen de Zenderse gemeenschap. De openbare school werd met instemming getransformeerd tot een katholieke school. Aanvankelijk bleven alle kinderen in Zenderen deze school bezoeken. Toch waren er

ingezetenen van Zenderen die een eigen school wilden op christelijke grondslag.

In 1914 werden hiervoor de eerste stappen gezet en werd een beroep gedaan op de hervormde gemeente van Borne. Er waren wat strubbelingen tussen de "orthodoxen" en de "fijnen" binnen de hervormde gemeente van Borne om hieraan mee te werken, maar toen bleek dat Zenderen zelf voor de bekostiging zou zorgen, werkte men hieraan mee.

Om aan geld te komen voor de aankoop van grond en voor de bouw van een school en een meestershuis in Zenderen waren er in 1914 al diverse acties gestart: een collecte onder de bewoners van Zenderen bracht ruim fl. 250,00 op; er werden tombola's gehouden, kalenders gemaakt en verkocht en er kwamen ook vele giften binnen. Een dienstmeisje in Rotterdam doneerde dertig centen voor de school.

Wat het vervolg zou zijn is niet te zeggen omdat in die zelfde tijd, in de zomer van 1914, de eerste wereldoorlog uitbrak. De bouw van een school in Zenderen kwam hierdoor op de achtergrond. Lange tijd gebeurde er niet veel.

Eerst in 1920 kwam er een bijeenkomst voor belangstellenden in Zenderen en op 17 januari 1921 werd hier een bestuur van de *Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs* geïnstalleerd. Bestuurslid Oosterveld wist in de loop van 1921 een stuk grond van ca. 3800 m² te bemachtigen, tegenover de smederij van Tinselboer. Dit tegen een prijs van slechts 37 cent per m² zonder dat de verkoper

Op het klimrek naast de school zitten van boven naar beneden: Johan Smit, Anne van de Keuken en Gerard Kamerhuis. Dit is de kleinste klas die At van Schooten ooit heeft gehad.

Wienk een idee had waarvoor de grond bestemd was.

Op dinsdag 28 februari 1922 vond er in café Haarhuis een aanbesteding plaats voor de bouw van een tweelokalige school en een meesterswoning ontworpen door architect J.B. Radstake in Enschede. Zesenderdig ondernemingen schreven zich in voor de bouw, die uiteindelijk werd gegund aan fa. Braakhuis te Borne, de school voor fl. 21.080,00 en het meestershuis voor fl. 12.690,00. Het schilderwerk voor school en de dienstwoning werd gegund aan Lindenhovius te Borne, voor fl. 1777,00.

Het benodigde geld dat in 1914 was vergaard was bij lange na niet voldoende om een school te bouwen. Het bestuur besloot daarom tot de uitgave van aandelen, elk vijftig gulden waard. Niet al het geld kwam op de spaarbank, een deel wist men ook te beleggen. Onder andere belegde men in de aanleg van de Russische spoorwegen. Deze aandelen gingen verloren omdat Lenin de schulden door het tsaristisch bewind aangegaan, niet wilde erkennen.

Direct toog men hierna aan het werk en in de zomer van 1922 werd de school feestelijk geopend. De eerste leerkrachten waren meester Drost voor de klassen 4, 5 en 6 en juffrouw Verduin die de drie lagere klassen kreeg. Gedurende de eerste vijf jaren was het gemiddeld aantal kinderen op de school slechts 31.

Samenwerking met Borne

Dat er een PC-school in Zenderen moest komen was de wens van inwoners hier. Alhoewel meer dan 95% van de bevolking hier Rooms katholiek was, kwam de wens voor een eigen school vooral naar voren van bewoners rondom Zenderen, de agrarische omgeving, die hun kinderen de loopafstand naar Borne wilden besparen.

Voor buitenstaanders was de verhouding tussen Zenderen en Borne aanvankelijk nogal verwarrend. De *Vereeniging voor Christelijk Volksonderwijs te Borne* zag zich al geconfronteerd met de kosten voor een school in Zenderen en voelde er aanvankelijk weinig voor hier aan mee te werken. Toen bleek dat Zenderen zelf hieraan tegemoet wilde komen kwam men tot elkaar. Formeel werd dit in 1923 bevestigd door wijziging van het "reglement der vereniging". De scholen van Borne en Zenderen vielen hierna bestuurlijk onder één vereniging, maar financieel hield men de zaken gescheiden. Duidelijk kwam dit in 1957 tot uiting toen het meestershuis nodig moest worden geschilderd. "Laat dit maar aan ons over", zei een van de Zenderse bestuursleden en daarmee was dit punt afgehandeld. Later bleek dat de kosten voor het schilderen betaald werden uit de verkoop van bomen op het terrein achter de school.

Het laatste schoolhoofd

Niets is zo triest als je "levenswerk" wordt afgebroken of stilgelegd. Dit was min of meer het geval voor het laatste hoofd van de "Christelijke School" in Zenderen, meester At van Schoten.

Op 1 maart 1960 kwam hij in dienst van de school, in 1988 deed hij de deur achter zich dicht als de laatste meester en hoofd van de school. Hij was voorgoed "meester af" en ging met pensioen. Nu, achteraf op 83-jarige leeftijd, kan hij nog zeer bewogen en betrokken over zijn schooltijd praten. Heerlijke jaren heeft hij hier gehad, al was het soms lastig.

Dat ook meester At van Schooten mee kon doen bij de kinderfeestjes op school moge blijken uit dit plaatje waarbij het water niet werd geschuwd.

In 1960 was hij reeds enkele jaren onderwijzer aan de Bleekschool en de Molenkampschool in Borne. Hij werd getipt voor de functie van hoofd van de school in Zenderen en na enkele gesprekken werd hij als hoofd van de school aangesteld. Naast de verantwoordelijkheid voor het onderwijs waren er ook gewoon huishoudelijke taken die aandacht vroegen of moesten worden uitgevoerd. In de winter 's morgens om 06.00u de kachels aanmaken en opstoken en als die kachels het eenmaal deden was de hitte in directe omgeving niet te harden. Voor het stookseizoen moesten de schoorstenen worden gecontroleerd, soms vond je hierin kraaiennesten. De houten vloeren met brede naden leverde veel stof en werd bij tijd en wijle besprenkeld met water. Ook had de school twee van die heerlijke plonswc's die nogal eens verstopt raakten; onder het schoolplein lag een beerput die met enige regelmaat werd leeggehaald door een boer uit de omgeving. Het onderhoud van de tuin kwam in de begintijd neer op de schouders van de meester. Voor de

duidelijkheid: hij schakelde hierbij ook regelmatig zijn kinderen in. Zeer veel kleine zaken misschien, maar die wel aandacht vroegen naast de reguliere onderwijstaak.

Gelukkig kwam hier later verandering in: het onderhoud van de tuin werd toen verzorgd door de heer Wennekink. Voor het schoonhouden van de school waren Lenie Timmerije en Betsie te Wierik altijd aanspreekbaar en inzetbaar.

In 1963 was er een eerste dreiging dat de school zou worden gesloten in verband met het lage aantal ingeschreven kinderen. Actie was nodig en vanuit Borne werden 17 kinderen met een busje naar Zenderen vervoerd. Om de kosten hiervoor te dekken werd een inzamelactie georganiseerd gehaald die ruim fl. 2000,00 opbracht.

Ook de gemeente Borne is altijd zeer genereus geweest als er kosten in het geding waren. Met regelmaat kwam het kinderaantal van de school aan de orde, boven de vijftig is het nooit gekomen. Kunnen we doorgaan met "onze school" of niet was een steeds weer terugkerende vraag.

Naarmate de jaren vorderden werd het wat gemakkelijker en was er meer mogelijk. Stond de meester er aanvankelijk samen met de juf uit "de onderbouw" voor, later kwam er hulp van leesmoeders, handwerkmoeders en andere klusjesmensen. De gehele gemeenschap deed mee; meester Van Schooten deed nooit vergeefs een beroep op hen en kijkt vergenoegd terug op deze tijd. Door het beperkte aantal kinderen kon je ze veel aandacht geven. Met drie klassen in een lokaal moet je de aandacht verdelen, maar dat is een kwestie van organiseren en dat lukte dan ook wel.

Ook organiseerde de meester uitstapjes of schoolreisjes buiten Twente: naar de Ridderzaal in Den Haag, de havens van Rotterdam, Artis in Amsterdam, Limburgs jeugdtheater te Diever, dierentuinen in Emmen of Arnhem of naar de zee in Zandvoort. Hier zagen de kinderen de zee vaak voor het eerst in hun leven.

Maar ook in de Twente waren er mooie plekken: Natura Docet in Denekamp of de Sterrenwacht nabij Beuningen waar de heer Goossens zeer gedreven kon vertellen over de sterrenhemel en ook het een en ander kon laten zien middels zijn telescopen. Het was een genot de reacties van de kinderen te ervaren, dagenlang werd over de uitstapjes nagepraat.

Het 50-jarig bestaan van de "De Prinsen". Ouders, leerlingen en oud-leerlingen in actie tijdens de musical "Teun de speelman" in het "Gebouw voor Christelijke Belangen" tegenover de school.

Onderste rij: Robbie Middelkamp, Anne Elzinga, Gert Tikken, Bea Tikken, Anja Geerdink, Annemiek Geerdink, Anneke ten Cate, Margot Kempers, Bart van Schooten.

Tweede rij: Henk Nijeboer, Bennie Kwast, Godert Kempers, Erna Hindriksen, Rendi Geerdink, Bert Nijeboer, Erik Elzink, Wim ter Keus, Bert Huiskes.

Daarachter: Frank Bangma en Ton Elzinga.

Volwassenen (zichtbaar): Gerrit Horstman, ter Braak, Lies Middelkamp, Herman Horstman en Minie Smit.

Aan het organiseren van klassenavonden heeft meester Van Schooten goede herinneringen. Een klasje bestond dan uit vijf of zes kinderen; ze kwamen 's avonds bij hem thuis in de huiskamer en deden spelletjes met elkaar, ook de ouders werden hier ontvangen.

Het woonhuis van de meester fungeerde gewoon als verlengstuk van de school. Of nu een bestuurslid, dan wel een ouder of inspecteur met de meester

wilde praten, altijd gebeurde dit in de woonkamer aan de huiskamertafel van meester Van Schooten. At van Schooten benadrukt dat dit allemaal alleen mogelijk was met steun en hulp van zijn vrouw; die stond altijd voor iedereen klaar.

Al met al kijkt de meester vergenoegd terug op zijn schooltijd in Zenderen. Wel vond hij het moeilijk toen er eind tachtiger jaren er te weinig aanmeldingen waren. In 1988 hield de school op te bestaan en werd definitief gesloten.

In het bijzonder denkt meester Van Schooten in dankbaarheid terug aan al de mensen die hem hulp boden wanneer het nodig was: naast het bestuur van de school zeker ook inwoners en vele ouders van de kinderen uit Zenderen of directe omgeving.

In 1992 werden de school en de dienstwoning verkocht en verbouwd. De woning werd particulier verkocht, de school werd een vinotheek. Uiterlijk is het schoolgebouw nauwelijks aangetast en is zodoende nog steeds gezichtsbepalend voor Zenderen.

Noten

Het artikel is ontleend aan:

- enkele gesprekken met meester At van Schooten;
- het herdenkingsboekje "De Prinsen 1922 – 1988".
- foto's komen uit het archief van At van Schooten.

Cursus Van Borghende tot Borne: een overzicht van de Bornse geschiedenis

Martin Thiehatten

Zaterdag 25 februari 2012 start in Kulturhus "De Bijenkorf" opnieuw de cursus over de lokale geschiedenis. Gezien de belangstelling wordt deze voor de zesde keer georganiseerd.

Reacties van cursisten die tot nu de cursus hebben gevolgd zijn zonder meer positief: mond-tot-mondreclame werkt blijkbaar. Opnieuw heeft een groep belangstellenden zich aangemeld voor de cursus. Wilt u ook meedoen dan moet u er snel bij zijn.

Gedurende zes zaterdagochtenden wordt aan de hand van een powerpointpresentatie een les van een uur gegeven gevolgd door een excursie van ca. 1½ uur. De excursie betreft gebouwen of buurten die in de voorafgaande les aan de orde zijn geweest. Deze werkwijze spreekt velen aan.

De cursusdagen zijn: 25 februari, 3 maart, 10 maart, 17 maart, 24 maart en 31 maart. De kosten bedragen €65,-.

Al negen deelnemers hebben zich opgegeven, in totaal is er plaats voor zestien personen. Wilt u meedoen, meldt u dan snel aan bij Martin Thiehatten.

Martin Thiehatten

Tel.: 074-2663116

Email: martin@thiehatten.nl

1811: het ontstaan van de gemeenten (en andere veranderingen)

Anja Tanke

De gemeenten in Nederland bestaan dit jaar 200 jaar. Er was geen landelijke perscampagne om het heugelijke feit wereldkundig te maken. Ook in mijn eigen woongemeente heb ik er niets van gemerkt. Geen feestcomité, geen feestelijk glossy magazine, geen massaal gemeentelijk verjaardagsfeestje met een taart met 200 kaarsjes . . . helemaal niets! Twentse gemeenten die er wel aandacht aan schenken, zijn op één hand te tellen. Kennelijk leeft het niet. Ik moet u bekennen, bij mijzelf ook niet. Toch worden wij allemaal dagelijks met een beslissing uit 1811 geconfronteerd, ook al zijn we ons daarvan niet altijd bewust. Maar hoe is het zo gekomen, wat gebeurde er in 1811 en hoe zat het in Borne?

Wat er aan vooraf ging

Het politieke landschap wijzigde eind achttiende- en begin negentiende eeuw drastisch. Voor de inwoners van ons land waren het onrustige, roerige tijden. In een vogelvlucht wordt in een halve pagina toegelicht wat er in pakweg 30 jaar gebeurde in het staatsbestel.

De Republiek der Verenigde Nederlanden

Vanaf 1588 tot 1795 bestond de Republiek der Verenigde Nederlanden uit onafhankelijke staatjes (de provincies) die gezamenlijk besluiten namen in de Staten Generaal. De rechtspraak en het bestuur regelden de provincies zelf. De stadhouder was de hoogste ambtenaar onder de Staten.

In het laatste kwart van de achttiende eeuw ontstond, onder andere geïnspireerd door de Amerikaanse onafhankelijkheid in 1776, een nieuwe stroming: de patriotten. Zij wilden onder andere meer democratie en een eerlijke verdeling van de invloedrijke functies. Deze stellingname plaatste de patriotten tegenover de niet standvastige stadhouder en de regenten die uit waren op macht. In de periode tot 1794 kwamen de partijen zowel in woord als daad steeds vaker tegenover elkaar te staan¹.

De Bataafse Republiek

In 1789 brak de Franse revolutie uit. Een aantal patriotten maakte die van dichtbij mee omdat zij, om het vege lijf te redden, de publiek ontvlucht waren. Eén van de Franse politieke leiders verklaarde in 1792 dat Frankrijk ieder land zou steunen om zijn vrijheid te herwinnen: "*Wij kunnen pas gerust zijn als heel Europa in vuur en vlam staat*". In hetzelfde jaar onderhandelde de Franse minister van Buitenlandse Zaken met enkele Nederlandse patriotten over de toekomstige grenzen. Op 1 februari 1793 ontving Willen V de Franse oorlogsverklaring en een jaar later is de republiek in Franse handen: de Bataafse Republiek ontstaat. Er komen "provisionele representanten van het volk", het zijn leden uit de municipaliteit (het gekozen gemeentebestuur) die de gemeente vertegenwoordigen in het provinciaal bestuur. De plaatselijke milities krijgen een bijzondere rol, zij worden verantwoordelijk voor de

verdediging van de municipaliteit met name tegen Oranjegezinde troepen². Wat er in Borne in deze periode gebeurde, kunt u lezen in *Boorn & Boerschop* 2011-2³.

Het Koninkrijk Holland

Aan de decentrale structuur van de Bataafse Republiek kwam een einde toen in 1806 het Koninkrijk Holland ontstond. Napoleon zette zijn broer Lodewijk Napoleon aan het hoofd om het land beter te controleren.

Koning Lodewijk Napoleon loste niet Napoleons verwachtingen in. Hij probeerde de Nederlandse belangen te dienen. Hij verkleinde het leger in plaats van, zoals zijn broer wilde, het te vergroten. Bij keizerlijk decreet werd in maart 1810 allereerst het zuiden onder Frans bestuur gesteld, in juli volgde de rest van het voormalige koninkrijk Holland⁴.

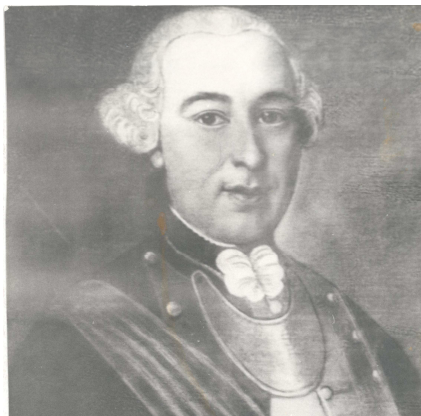
Deel van het Franse keizerrijk

De gemeenten ontstaan

Op 6 januari 1811 volgde een nieuw keizerlijk decreet. Dit bepaalde dat op 1 maart 1811 de Franse wetten, de Franse bestuursindeling en de Franse rechterlijke organisatie ook van toepassing zijn op ons land.

Het betekende het eind van het richterampt Borne en de gemeenten ontstonden. Vaak werden bij het bepalen van de gemeentegrenzen de grenzen van de voormalige kerspels of richterampten aangehouden. In het decreet van 21 oktober 1811 worden onder andere de grenzen van de Nederlandse gemeenten definitief vastgelegd.

De mairie (gemeente) Borne lag in het arrondissement Almelo. Op 10 april 1811 wordt in de woning van W.C. Lantman, bij gebrek aan gemeentehuis, het gemeentebestuur en de uit 15 mannen bestaande gemeenteraad geïnstalleerd door de onderprefect van het arrondissement. Lantman wordt benoemd tot maire (burgemeester), G.J.O.D. Dikkers tot adjunct-maire (secretaris). Lantman ontvangt voor het gebruik van een kamer in zijn woning (Grotestraat 41) als gemeentehuis over 1811 een vergoeding van f 24,--⁵.

Burgemeester W.C. Lantman

Taken van de nieuwe gemeenten

Gemeenten waren destijds louter administratieve eenheden die geen eigen beleid maakten. De Franse Gemeentewet van 1811 bepaalde een minimale omvang van 500 inwoners, maar streefde naar een aantal van ongeveer 2.000 inwoners⁶.

Eén van die administratieve taken was het registreren van de bevolking. Een dergelijke registratie vond plaats om te weten hoeveel belasting geïnd kon worden en hoeveel jonge mannen opgeroepen konden worden voor militaire dienst. De nieuwe gemeenten werden verplicht gesteld o.a. een burgerlijke stand en een registratie van dienstplichtigen bij te houden. Daarnaast werd iedereen verplicht een vaste achternaam aan te nemen én te houden. De achternamen werden in het zogenaamde register van naamsaanneming opgetekend. In Twente duurde het een aantal jaren voordat iedereen aan de verplichting van het gebruik van één en dezelfde achternaam gewend was.

Bij de burgerlijke stand van 1811 werden vier registers aangelegd:

- het register van geboorten;
- het register van huwelijken en echtscheidingen;
- het register van overlijden;
- het register van huwelijksaangiften en huwelijksafkondigingen⁷.

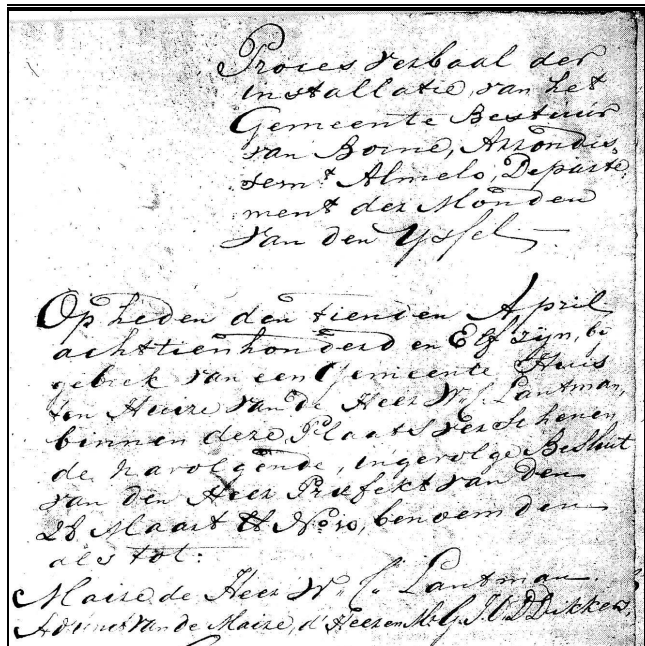
Daarmee was de juridische status van de doop en het sluiten van een huwelijk door de kerken definitief veranderd, het werd een "vrijwillige" keuze. De allereerste registratie in één van de nieuwe registers was op 13 april: het overlijden van de 95 jarige Bertus Kolk uit Hertme.

Andere veranderingen

Nu het richteramtbet was opgeheven en er geen richter meer was om recht te spreken en afspraken tussen partijen bindend vast te leggen, kwam daarvoor in de plaats de vrederechter als laagste rechter in een landelijk uniform rechtstelsel. De vrederechter sprak o.a. recht in zaken betreffende roerende goederen. Daarnaast trad hij op in familie- en erfrechtelijke zaken, zoals het benoemen van curatoren en voogden⁸. Inwoners uit de kersverse gemeente Borne moesten hiervoor naar de vrederechter in Delden. Kwam men er niet uit dan kon de stap gemaakt worden naar de zogenaamde *Rechtbank van eerste aanleg* in Almelo. Deze rechtbank behandelde ook strafzaken.

Bronnen:

1. http://nl.wikipedia.org/wiki/Republiek_der_Zeven_Vereinigde_Nederlanden
2. http://nl.wikipedia.org/wiki/Bataafse_Revolutie
3. *Boorn & Boerschop* 2011-2. Artikel van Jan Deckwitz: *Uit het leven van een markante Bornenaar: Lubbert Drekkers -2.*
4. http://nl.wikipedia.org/wiki/Koninkrijk_Holland
5. *Groeten uit Borne*. Door drs. G.P. ter Braak en H. Noordhuis. Borne 1992.
6. http://nl.wikipedia.org/wiki/Nederlandse_gemeente
7. http://www.geschiedenisbelevens.nl/Artikelen/Geschiedenis/200_jaar_burgerlijke_stand_in_Nederland/
8. [http://nl.wikipedia.org/wiki/Vrederechter_\(Nederland\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Vrederechter_(Nederland))
9. http://nl.wikipedia.org/wiki/Verenigd_Koninkrijk_der_Nederlanden

Proces-verbaal van de installatie van het gemeentebestuur van Borne op 10 april 1811.

De raadsleden waren: F. v.d. Aa, J. Mulder, B. Mulder, H. Doorncate, T. ten Cate, A. Eenhuis, J. Wildijk, H. Rierink, G. Misdorp, J. Veldhuis, A. Bartelink, A. ten Hulscher, W. Nijhuis, H. Mulder, J. Morshuis.

Het notariaat wordt in 1811 omgevormd. De notaris bestond al, maar zijn taken werden gewijzigd. Zij maken akten op om afspraken tussen personen vast te leggen, b.v. testamenten, aan- en verkopen, hypotheek en huwelijksvoorwaarden. Ook kwamen er notariële standplaatsen. De eerste Bornse notaris (én burgemeester) is W.C. Lantman.

Het einde van de Franse overheersing

In 1813 is het afgelopen met de Franse overheersing. Nadat Pruisische en Russische troepen de Fransen verdreven hebben, keerde Willem Frederik, zoon van stadhouder Willem V terug naar Den Haag. Hij ontvangt daar op 2 december 1813 de titel *Soeverein Vorst* van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden⁹.

Hij handhaafde de door de Fransen ingerichte bestuurlijke en gerechtelijke indeling en niet minder belangrijk: de wetgeving. Daardoor kon gemakkelijk een begin worden gemaakt met het inrichten van het koninkrijk. Omdat er op deze wijze geen breuk is met het verleden in wetgeving en bestuurlijke organisatie, kunnen we 1811 aanhouden als geboortjaar van de Nederlandse gemeenten.

“Woar veur. . . , woar deur”: (oaver)drieven en donderjagen

Leo Leurink

De jacht is al zo oald as de leu zölf. Ok de allereerste leu op dizzen eerdkloot hadden elken dag honger. Um heuren honger te stillen, mear ok um in leaven te blieven waren dizze eerste leu wies en klook genog um d'r veur te zorgen dat ze op tied en plaats deur wat te etten “ ’n gait vol kregen”. In het gewone Latien (*nich te verwarren met het Jagerslatien; dat koomp later*) wödden zee dan ok de “homo sapiens” (*d.i. de “verstandige mens”*) neumt. Hoo kwammen ze an etten? Meest deur op deers te jagen; ’t jagen is een van de oaldste gebroeken um an etten te kommen. En dat deden de leu dan ok, in dee tied, hoast ’n godsgaansken dag duur. Het z.g. jachtinstinct, het angeboren geveul um op jacht te goan, zit bie-j vól leu, doezenden joaren later, nog aait in de hoed.

Der bint ok wa leu met ’n niejmoodser jachtinstinct: Dee leu hebt meer geveul veur dure boten. Noe wi-j met de leste moanden van het joar gangs bint en de jacht wier los is wil ik doar as wild-driever wat oawer vertellen: Nich al te earnstig, mear zoas ieleu zölt vernemmen, met ne kweenkslag.

De jacht in miene jongnsjoaren

As jong’n knaap kwam ik veur het eerst in anraking met de jacht toen ik ’n joar of elf, half twaalf was. In Weersel wonnen in dee tied nen oom en tante (*ne zuster van mien va*). Zee hadden doar ne zön in hoes, van mienen leaf tied (*mien nèèf dus*) en doar was ik vaak te logeren. Mien oom en tante hadden ne bakkeriej met kruideniersweenkel. Het was nog in de tied dat ze gin closetpapier verkochten, want het heugt mie nog heel good datter in het huuske, boaven de plee, an ne spieker, bladzieden oet de Kattelieke Illustratie hungen. Dat was vrogger hèt clubblad van de Kattelieken. A’j op de plee zatt’n ko’j der eerst nog wat oet leazen en noa de zitting, was ’t bedoeld um ’n achterèènd d’r met of te poetsen. Mien tante had ’t leefst da’j dee bladziede noa gebroek, ok in de plee smee’t’n, want ’n deel d’r van ko’j dan toch nich al te good meer leazen. Mien oom en tante wonnen bi-j de mól van Kleissen (kot an ’n Oal’n Boornsen Diek). Achter en opzied van de mól lag toen nog nen groot’n pleer heide met dannenbuske tot an ’t kanaal van Almelo-Nordhorn. Veurlangs leup de weg van Weersel noar Tubbig.

Het barstten d’r indertied nog van hazens, kniene, eanden, fazaanten, petriezen en hoaltdoeven, *het z.g. water - en kleanweeld*. Loat oe nich op ’t verkeerde been zetten, da’j deankt dat d’r alleen mear op jonge deerkes wödden schötten. Neen heur, ’t waren amaal volwassen deers. Het wödt kleanweeld neumt tot oenderscheed van grofweeld, zoas herten, reeën en weelde zwien.

Meestens op ’n lesten dag van ’t joar gaf ’t doar de boerenjacht. Ne trop jagers dee doar de jacht hadden pacht van de boeren neugden dee boeren oet um op het lest van ’t joar met te goan op driefjacht. Dan mochen de jonge vëente oet de noaberschap ok met um te helpen met drieven en kloppen. Dat was veur mie as jungske vanzölfsprekend ne onwies spannende beleaving. Nen helen dag struien deur weide, bos, veeld en kleajen deur de deurnbuske oender het motto: “Woar veur ..., woar deur”!

Het jachtjargon

Veur leu, dee nich zo op de heugte bint van wat d’r in de jacht zoal umgeet gef ’t noe wat nader oetleg.

Um op (drief)jacht te goan he’j het volgende neudig: In de eerste plaats *jagers*, oender te verdelen in:

- Broodjagers*; dat bint waarme bakkers in bezit van ne jachtakte.
- Rokkenjagers*; dat bint hete bakkers, ok met ne jachtakte.
- Zundagsjagers*; dat bint bakkers dee deur de wek gin tied hebt um te goan jagen.
- Straaljagers*; dat bint gin bakkers, mear jagers nog zonder akte, dee straalt bint veur ’t jachtexamen.

le könt ôk nog goan *donderjagen*, mear dat hef met jagen gin donder te maken, wat nich wil zeggen dat jagers nich könt donderjagen.

In de tweede plaats is ’t van belang dat d’r genog *drievers* bint; ze wodt ok wa *kloppers* neumt.

Dat bint leu, dee deur de jagers het bos in wodt stuurt. Mear pas op; boeten het bos mut zee zich nich um ’n hof hen loaten leiden. Nee, dan kon het wa es wean dat ze bie’j ’n bok wodt doan!

De veurnaamste taak van nen klopper is het weeld los te kloppen. In de rieg, met de neudige tussenruimte loopt ze deur ’n bos of deur ’t veeld. Doarbiej schreeuwt ze moord en braand en houwt met ne kluppel steurig op de grond en in de buskes. Drievers mut good acht hoolden; nig te rap en ok nich te troag veuroet goan. Aans können ze wal es in ne hagelbuj verzeild raken.

Moch ne jager toevallig es nen hazen neerleggen, dan is ’n driever ôk het haasje, heem ut, noadat ’n hoond hen geschötten hazen hef opbrag, ’n hazen oavernemmen en votbrengen noar de weeldkoar.

In de dèerde plaats, dat sprekt veur zich zölf, mut d’r (genog) wild wean woar de jagers op majt jagen. En noe komt wiej op geveurlik terrein; ik wil doar in dit sjepieter nich al te lang bie stil blieven stoen. Want ie hebt veur - en teegstaanders van de jacht. De jagers bint d’r veur; de kniene en de hazens bint d’r tegen, behalve ’n stuk of wat beunhazen, want dee blijft toch meestal boeten schot. D’r bint ok nog zaandhazen; dat bint infanterie soldoaten. Doar mu’j nich op scheten, want dee scheet drekt weerum!

De jachtdag

Noa miene jeugd he'k as drierer nich al te vaak metlopen; 'k was te drok met mien wèèrk. Mear doo 'k met de vut gung, zo'n joar of tien eleden, ha'k doar wa meer tied veur en ok wa völ leefhebbriej in. Wat is d'r noe nog mooier dan 'n helen dag in de vrieje natuur roend te gengeln?

Op tied vot in 'n auto gung 't richting Zuudwolde en later ok wa vaak de Pruus in. Ok kotter bie hoes op 'n Tusveelder Esch is 't, ok noe nog, good jagen. Bie ankomst eerst in de jachtkeet ne bak koffie; oenderwiel wödden d'r oetleg woar en welke stukken d'r dèn dag wödden oflopen, woar de jagers stonnen en hoo de drierers mossen lopen.

Dan wödden d'r deur ne bloazerd met 'n jachthoorn de jacht anbloazen en gung 't loos. De jagers met nen hoond dee leupen met 'n fluitje; de jagers zoender hoond ok.

Meestal gungen wiej eerst noa het èèndengat. Dat was nich 't achterste eand van nen èènd. Nee het was 'n venneke, woar vaak, aj op tied wann', ne koppel èènden op 't water lag. 't Was zaak dat de jagers, bie'j 't opvlegen de èènden in 't achtereand zollen scheten. As dat nich wol lukken wödden d'r ok wa op doew'n eschödden.

Van belang is daj het verschil weet tussen ne kleidoew en ne hoaltdoew: De ene doew is van klei en 'n aandern is *nich* van hoalt.

Dan mut wiej 't nog eaven oaver 't geweer van 'n jager hebben. Ie hebt meest dubbelloops geweren; dat is gin geweer veur twee personen, zoas 'k es 'n moal ne döl hören zeggen. Eankelloops geweren zee'j nich zo völ meer. Ne jachthoond doarentegen is eankel loops as d'r de tied riep veur is.

Noa 'n paar uur jagen gung 't zo tegen 'n uur of half een wier noar de keet opan. Soep of worst wödden waarm maakt en ne stapel boterhammen opgetten. Noa de stoete gung het weer niejs gengs en as d'r ne vos was woarnömmen, doar waren d'r völ te völ van, wödden d'r prebeerd um den vos los te drieren. Veur ne jager is het ne erezaak op zien eagen eardse jachtveld nen vos neer te leggen, veurdat hee zölf noar de ewige jachtvelden vertrekt. De vos is 'n grootsten concurrent van 'n jager woardeur de weeldstand, met name 't kleanweeld, hard achteroet is goan. Zo valt d'r veur 'n jager bienoa niks meer te

scheetn en veur nen klopper klopt d'r dan ok niks meer van.

Wat leu vraagt miej wal es; vind ie dat noe nich zielig dat ie as klopper dee leeve deerkes in het nauw drief en de jagers ze dan doodscheet? Dan zeg ik: "Dat zeet ieleu glad verkeerd; as klopper waarschouw ik de deers juist dat de jagers d'r ankomt. Ik houw met 'n kluppel oaweral op en tegenan en schreeuw mie 't vel oet 'n hals. As dee hazens en zomeer noe rap maakt dat ze vot komt; dan könt ze zich de hoed nog redden. Mear ze blijft

vaak te lang zitten en dan kan'k d'r zölf ok wieder nig nich völ meer andoon".

Mear d'r bint nog genog hazens dee klook genog bint; mienen dag is ok meer dan good as d'r een of meer, in 't nauw zitt', toch nog de jagers te rap of bint en ne bredden sloot of bek inspringt d'r oaverhen zwemt en d'r mooi tusschen oet hoolt.

Dan hek't nich oaver 'n "Vloodhazen" oet Hettum! Doar köj meer oaver leazen in 't boek "Bienenamen in en roond Boorn" dat kommend joar oetkoopt.

Noa ofloop van de jacht

Op het eand van 'n jachtdag wodt meestal zo teeg 'n tweeduuster de jacht ofbloazen.

Eerst wodt het geschödden wild amoal teld en doar-noa de drierers, want elk schot is nog ginnen hazen. Ok wödt d'r nog, woar dat op de stie neudig is, op angeschödden weeld deur nen jager met hoond en drierer, noazocht. Angeschödden weeld koopt gelukkig nich zo völ veur. Angeschödden jagers wa; dee hebt dan oenderweg te vaak anleg as 't op hoes angeet). En as dan 't weeld in de koar is doan en alns wier an de kaant is, dan wodt aait na gezellig onder mekaa. In de keet of oenderweg êngs anleggen; 'n gleaske op de toafel en de mooie verhalen oaver de toafel, en doar zit ôk wa es 'n woord jagerslatien tussen. En dan gef't nog vaak wat wat te etten op de voest too!

En a'k dan wier thoes bin, de but good meu, dan duur't geels nich zo lang meer of ik lig op één oor te dreumen oawer nen geneuglikken dag in 't veeld.

Hennik van 'n Vloodhazen (tekening: H. Leuverink)

Ginnen jager zo vroeg, of 'n vos is der al west

Verhalen over de protestantse kabouterij en padvinderij in de jaren '40 en '50

Anja Tanke

“Eind jaren '40, toen ons gezin in Borne kwam wonen, werden wij lid van wat wij de kabouterij en de padvinderij noemden”. Zo begon een heel gezellige avond. Redactielid Anja Tanke, zelf jarenlang lid van wat later scouting zou gaan heten, heeft herinneringen opgehaald met Jenny en Roeli Wassens, twee zussen die nog steeds enthousiast kunnen vertellen over die tijd. Toch bleven er een aantal vragen, ondermeer over de naam van de groep en de precieze plek van de blokhuut. Daarom hebben we samen zoveel mogelijk informatie verzameld over protestantse padvindergroepen in Borne in het algemeen en schetsen we een beeld: wat was kabouterij en padvinderij in de jaren '40 en '50. Het resultaat van onze zoektocht leest u hieronder.

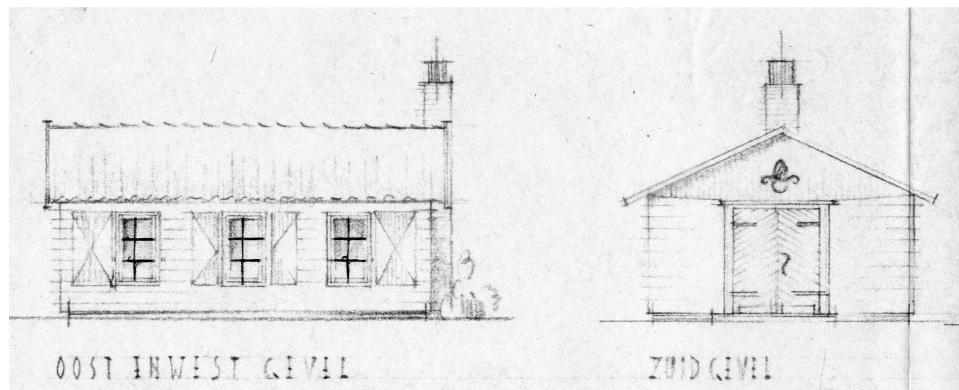
Scouting in Nederland

De Engelsman Robert Baden Powell is de bedenker van het scoutingspel. In het begin van de twintigste eeuw schreef hij een boekje, waarin hij het verkennen zoals dat in het leger plaatsvond, combineerde met sport en spel dat hij bij jeugdclubs zag. In 1907 vond het eerste scouting-kamp plaats op Brownsea Island in Engeland. Het spel werd snel populair en in 1910 was de oprichting van de eerste Nederlandse groep in Den Haag een feit¹.

Groepen per godsdienst en sexe

Rooms katholiek of protestants/neutraal

Geheel conform de verzuiling ontstonden meerdere organisaties gescheiden naar godsdienst en bovendien voor jongens en meisjes apart. Bekend zijn het protestants Nederlands Padvindsters Gilde

In 1949 vraagt R. Postma namens de Bornse Padvindstersvereniging een vergunning aan voor een clubgebouwtje aan de Oonksweg. Tekening van het clubhuis zoals het is afgebeeld op de bouwvergunningaanvraag.

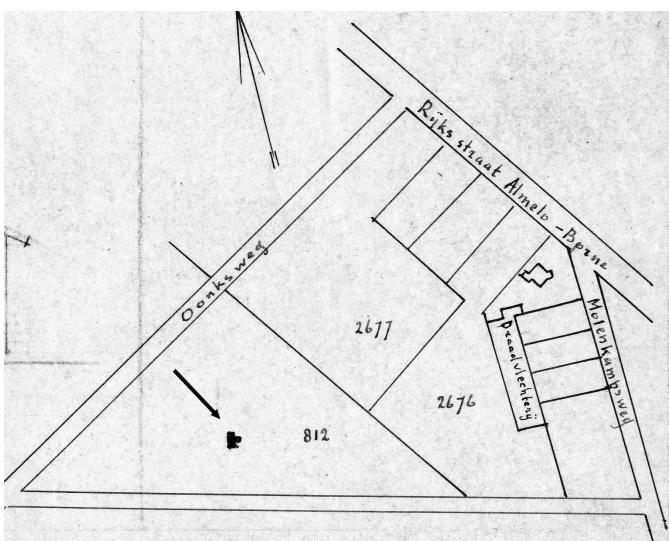
(N.P.G.) en haar katholieke tegenhanger de Nederlandse Gidsen Beweging.

In Borne waren meerdere verenigingen. Protestantse jongens konden naar de welpen of verkenners van de Afdeling Borne van de Nederlandse Padvindstersvereniging. Naast de protestants / neutrale groep waarvan de zussen Wassens lid waren, was er uiteraard voor jongens en meisjes een katholieke evenknie. Voor de jongens was dat de Sint Stephanusgroep, opgericht in 1932 en voor de meisjes Sint Martina. Deze groep is opgericht in 1936 onder de naam Jonge Wacht. In dat jaar is ook hun clubhuis gebouwd aan de Esstraat. Sint Martina en Sint Stephanus zijn in 2009 gefuseerd².

Verboden en ontbonden in de Tweede Wereldoorlog

Op 9 april 1941 werden de gezamenlijke padvindstersorganisaties verboden en ontbonden. Ze werden ten slotte geleid vanuit Engeland en werden door de Duitsers beschouwd als een actief instrument van de Britse culturele en politieke propaganda³.

Een aantal groepen ging door maar wel met een andere invulling. Kabouters en padvindsters als naai- of breikransje en welpen en verkenners als wandel- of sportclub. Niet bekend is of dit ook in Borne is gebeurd.

Met de pijl is de locatie van het clubhuis aangegeven. Boven de Prins Bernhardlaan, toen nog de rijksstraatweg Almelo-Borne. Links de Oonksweg. Geheel rechts de Molenkampsweg en onder mogelijk de Koekoekslaan.

Roeli Wassens wordt in 1949 "geïnstalleerd" als kabouters. Je hoort er dan helemaal bij. Met twee vingers op de paddenstoel zeg je de belofte op. Voor een kabouters is dit een spannend moment.

Kabouters droegen een lichtbruin jurkje en een gebreide lichtbruine muts met rondom twee gele strepen.

1.	10.	Anneke Postema
2.	11.	
3.	12.	Diny Groothengel
4.	13.	
5. Oebi (naam onbekend)	14.	Lidy Gaalman?
6. Ineke Bonke	15.	
7. Femmy Nijhuis	16.	Oehoe, juffrouw Muller
8.	17.	Roeli Wassens
9. Marion Stomps		

Kabouters, padvindsters en pioniersters

De oudste protestantse padvindstersvereniging in Borne is opgericht op 21 december 1935. Deze groep had geen naam, maar werd de Afdeling Borne-Delden genoemd. Ze maakte deel uit van het N.P.G. De groep had kabouters tussen 8 en 11 jaar; padvindsters tussen 11 en 18 jaar en pioniersters tussen 18 en 26 jaar. Hun clubhuis stond in de omgeving van de Kerkedennen / Hosbeekweg.

In december 1945 is deze vereniging opnieuw opgericht. Dit zal de groep zijn waarvan Roeli en Jenny Wassens lid waren. Die groep bestond uit kabouters tussen 8 en 11 jaar; padvindsters tussen 11 en 18 jaar en pioniers tussen 18 en 25 jaar. De groep is op 1 juli 1952 opgeheven³.

In de Bornse Courant staat dat de kabouters- en padvindsters-groep in mei 1954 opnieuw wordt opgericht.

De dames N. Ziel en H. Postma worden de leidsters⁶.

In november 1963 wordt in de administratie van het N.P.G. genoteerd dat de groep slechts bestaat uit enkele padvindsters zonder leiding. De volgende notitie dateert van 1 oktober 1964: de groep is wederom opgeheven en de overgebleven padvindsters gaan naar een Hengelose groep.

Kennelijk kriebelt het toch, in oktober 1968 wordt genoteerd bij de N.P.G: *Borne doet pogingen weer van start te gaan*. En het is inderdaad gelukt, maar niet in Borne. Met ingang van 1 januari 1969 is een nieuwe kaboutergroep van start gegaan in Delden.

De naam van de groep

In het bewijs van lidmaatschap van Gerda ter Hennepe is te lezen wat de naam van de groep is: groep I, afdeling Borne. Er was dus geen specifieke naam. Binnen de groep vormden de padvindsters een zogenaamd vendel met een eigen naam: Wibomé. Het is ongetwijfeld een samengesteld woord, maar waarvan zijn de lettergrepen afkortingen?

Welpen en verkenners

Protestantse jongens in de leeftijd tussen 8 en 18 jaar (welpen 8-11 jaar en verkenners 11-18 jaar) hadden hun eigen groep: de Afdeling Borne van de Nederlandse Padvindstersvereniging. Het clubhuis stond in een

HET NEDERLANDSE PADVINDSTERSGILDE	
	
N ^o 15414	
is geïnstalleerd als:	
Kabouters dd:	19
Padvindster dd:	4-1-1946
Pionier dd:	19
Vendel/Kring:	WIBOMÉ
Groep:	I
Afdeling:	BORNE (O.V.)
Datum van afgifte:	20-9-'50
De Penningmeesteresse van het Hoofdbestuur:	
	
De Leidster:	
	
Naam: <u>TER HENNEPE G.E.</u> Geboren: <u>9-7-'32.</u> Adres: <u>GROTESTR. 35</u> Woonplaats: <u>BORNE (O.V.)</u> Handtekening: 	

Het bewijs van lidmaatschap van Gerda ter Hennepe

bosje achter het toenmalige café de Viersprong (Deldensestraat / Seringenstraat Kerkedennen). Eén van de welpenleiders was Ter Horst, hij runde een bloemenwinkel op de hoek van de Bakkersteeg / Grotestraat⁴. Het is niet bekend wanneer deze groep is opgericht. De Bornse Courant schrijft "lang voor de oorlog". Na de Tweede Wereldoorlog wordt de naam gewijzigd in *Dorsetgroep*, genoemd naar de bevrijders. Begin jaren '50 wordt de groep opgeheven.

Een aantal oud-leden, richtte echter in 1954 een nieuwe groep op. De Bornse Courant schrijft er het volgende over: *Enkele leden van de voormalige groep hebben de padvinderij nu een nieuw leven in geblazen. Zij zijn ervan overtuigd dat, als de grondslag er eenmaal is, zich jongelui zullen melden voor deze mooie beweging die tot doel heeft jongens op te leiden tot moedige, vaardige, opofferende, zelfstandige mannen. Jongens tussen 11 - 18 jaar kunnen zich melden bij oud-vaandrig J.G. Kuilder en oud-patrouilleleider A.J. Schipper*⁵.

In hetzelfde jaar vraagt ir. J. Bosma (als voorzitter van de Nederlandse Padvindsters), een vergunning aan voor de bouw van een clubhuis aan de Zwartkotteweg. De groep bestaat nog steeds onder de naam Scouting Twickel Borne.

Het clubhuis

Roeli vertelt: "Toen wij lid werden, hadden de kabouters en padvindsters geen eigen stek. Plaats van samenkomst was de Pietmankolkschool. In 1949 is ons clubhuis gebouwd achter de toenmalige tennisbanen van Jonge Poerink in het bos. Het clubhuis, een blokhut, was rechthoekig met een puntdak. Ik weet nog hoe het rook toen ik er voor het eerst kwam, die lucht van pas gezaagd hout. Binnen waren opklaptafels met krukjes en er hingen roodwit geblokte gordijnen voor de ramen".

Leiding en bestuur

Jenny: "Onze leidsters noemden we niet bij hun voornaam, maar ze hadden echte scoutingnamen: juffrouw Muller noemden we Oehoe. Zij was lerares aan de Pietmankolkschool. Een andere

De kabouters van de Afdeling Borne in 1949

1.	10. Ineke Bonke
2.	11. Femmy Nijhuis
3. Roeli Wassens	12. Oebi (naam onbekend)
4. Anneke Postema	13. Wiesje Lagendijk
5. Marion Stomps	14. Oehoe, juffrouw Muller
6.	15.
7. Inge Rensink	16.
8. Diny Groothengel	17. Lidy Gaalman?
9. Nollie Willink	18. Tineke Kerkhoven

leidster, waarvan ik de naam niet meer weet, heette Oebi⁷".

Het bestuur bestond uit mevr. Brunekreef, mevr. Stomps (van de dokter) en mevr. Schreuder. Bij de laatste paste iedereen het nieuwe uniform.

Woensdagmiddag: opkomst

Op woensdagmiddag vonden de opkomsten, zoals de samenkomsten werden genoemd, van de kabouters en de padvindsters plaats. De contributie bedroeg f 0,25 en werd wekelijks betaald én genoteerd in een klein groen schrift met een dik kaft. Bij betaling kreeg je een kruisje achter je naam. Vervolgens werd de bijeenkomst geopend. Jenny: "We stonden dan in een kring en de vlag werd gehesen. Bij de kabouters werd ook nog het Bambilielied⁸ gezongen. Daarna volgde een activiteit".

Tineke Kerkhoven als kabouter

Binnen de kabouters en padvindsters waren groepjes met eigen namen, zo hadden de kabouters volkjes en padvindsters rondes. Een volkje bestond uit zes meisjes. Namen voor volkjes waren "bijtje", "libel" en "vlinder". Jenny was een "libel".

Jenny Wassens, in donkerblauw padvindstersuniform, draagt de grote palmpasen. Nog net zichtbaar in kabouteruniform Joke Scheffer.

Heitje voor een karweitje

Roeli heeft meerdere keren meegedaan aan deze actie: "In de paasvakantie was het *heitje voor een karweitjedag*. Je deed in uniform een klus bij moeder (kast opruimen) bij de burens (straatje vegen), bij oom (fiets schoonmaken) bij tante (opnieuw straatje vegen). Na afloop kreeg je een heitje, dus een kwartje. Met het verdiende geld werd de clubkas gespekt.

Tegenwoordig zijn het geen heitjes meer maar noemt de scouting het *knaak voor een taak*. De dag bestaat nog steeds, maar de knaak niet meer!"

Palmpasenoftocht

Jenny kan zich nog heel goed de palmpasenoftocht herinneren: "In de jaren '50 werd door onze groep meegedaan aan de palmpasenoftocht. We vertrokken altijd vanuit de villa van de familie Brunekreef. De villa is inmiddels afgebroken, maar stond tussen de Dunantstraat en villa Meijling tegenover het kantoor van Woonbeheer. Omdat de villa een groot bordes had, maakten we daar de grote palmpasen. We rijgden geglaazuurde eitjes aan tot een grote ketting en die hingen we er in. Bovenop de palmpasen zaten drie grote broodhanen. Naast deze grote palmpasen versierde elk meisje voor zichzelf een eigen palmpasen. We liepen altijd dezelfde route door het centrum met de Bornse Harmonie voorop. We zongen dan een versje: *Palmpasen, Palmpasen, laat de koekkoek razen. Laat de koekkoek zingen, dan krijgen we lekkere dingen.*

Na de palmpasenoftocht op de foto in de tuin van de zusters

1. Ineke Bijkerk	11. Jannie Hofman	21. Tine Knoef
2. Dinie Mulder	12. Ankie Jonge Poerink	22. Gerrie Oldhof
3. Willy? Sanders	13. Ria Penninkhof	23. Lidy Gaalman
4. ? de Leeuw	14. Trude ter Horst	24. Oehoe Muller
5. Hermien Slettenhaar	15. Irene Avegaart	25. Jannie Hofhuis
6. Ria Gillot	16. Rosa de Leeuw	27. Ans Hilbrink
7. ? de Leeuw	17. Greetje Smalbil	
8. ? de Leeuw	18. Jenny Wassens	
9. ? de Leeuw	19. Riekje Ardesch	
10. ? de Leeuw	20. ? de Leeuw	

Na de optocht gingen we naar bejaardentehuis Maria, Stationsstraat 7. De inhoud van de grote palmpasen werd verdeeld onder de zusters en wij kregen wat te drinken”.

Baden Powell dag op 22 februari

Op deze dag waren zowel de oprichter van scouting als zijn echtgenote jarig. Jenny en Roeli weten het nog precies: “’s Morgens zochten we eerst een mooi klimopblad en daarop maakten we drie versgeplukte sneeuwkllokjes vast met een speldje erachter. We droegen het eigenlijk als een corsage. Vervolgens gingen we naar het clubhuis om de vlag te hijsen. En als dit allemaal gedaan was, gingen we naar school in uniform. De corsage en het uniform droegen we de hele dag”.

Movavedo

Met hun padvindstersgroep bezochten Jenny en Roeli de landelijke dag in Lunteren. Het was een groots opgezet gebeuren met padvindsters uit het hele land. Hoogtepunt was het bezoek van Movavedo. Dit was de padvindstersnaam van koningin Juliana. Zij was beschermvrouwe van alle Nederlandse kabouters en de padvindsters. De naam betekent: MOeder VAn VEle DOchters. Roeli hierover: “Ik zie haar nog in padvindstersuniform over het terrein wandelen, vriendelijk groetend naar alle kanten”.

Het zomerkamp

Elk jaar gingen de padvindsters op zomerkamp, het ene jaar naar Vlieland, het andere naar Ommen of Haaksbergen.

Aan het kamp op Vlieland in 1948 heeft Gerda ter Hennepe nog een leuke herinnering. Ze vertelt er het volgende over: “Op een dag werden we overvallen door een kleine windhoos en stortregens. Ons kampeerterrein veranderde in een grote drassige modderpoel. Dit was voor een aantal geschrokken ouders het sein hun kinderen per bus van het eiland te halen. Netty Ziel en ikzelf zijn gebleven en achteraf kregen we van de leiding een grote pluim: dat waren échte padvindsters”.

Roeli heeft mooie herinneringen aan een zomerkamp in Haaksbergen: “Mijn moeder had vierkante foudraaltjes gemaakt van geruit onderwets bedlinnen. Eén voor het witte emaille bord met

Gerda ter Hennepe en Nelly Ziel voor de tent in Vlieland

blauwe rand, de andere met twee zakjes om het bestek in te doen. Ik heb ze nog. Daarnaast moest je meenemen een z.g. paardendecken en twee bedovertrekken die ter plaatse opgevuld werden met stro. Samen met kleding en toiletspullen werd alles stevig op de bagagedrager van de fiets gebonden. Gezamenlijk fietsten we naar Haaksbergen. Aangekomen op het terrein (een open plek in het bos) werden canvastenten opgezet en gootjes eromheen gegraven. Op een aparte plek stond de “lat”, zoals wij de latrine noemden. We groeven een diep gat, legden er planken op en spanden er een zeil omheen.

De dag begon zoals altijd met het hijsen van de vlag en het zingen van een lied, bijvoorbeeld *Hoort zegt het voort*. Na het ontbijt was deed je corvee, een verplichte taak: tent opruimen, aardappels schillen, groente wassen, brood smeren, hout sprokkelen voor het kampvuur 's avonds, banden plakken (er was altijd wel een lekke band). Veel te doen dus.

's Middags werden er spelletjes of speurtochten gedaan en 's avonds zaten we bij het kampvuur en roosterden “engeltjes te paard”.

Aan een dun takje regen we om en om stukjes brood, spek en kaas en we zongen erbij uit volle borst, vooral veel canons.

De dag eindigde met het strijken van de vlag”.

Jenny ging op kamp naar landgoed Eerde bij Ommen: “We gingen er op de fiets naartoe. Aangekomen moesten we alles zelf opbouwen: de tenten, de keuken en de “lat” graven. En uiteraard dagelijks om de beurt corvee. Dat hoorde er nu eenmaal bij. We hadden speurtochten en bouwden kampvuren. Ik weet nog dat het prachtig warm weer

Gerda ter Hennepe in padvindsteruniform

was. Ik kwam thuis met krullend haar! Het was dus een gezonde week. Nog lang heb ik contact gehad met een padvindster uit Bergen. Aan het kamp heb ik goede herinneringen, zelfs aan de lange fietstocht er naar toe!"

Het fluitekoord

De padvindsters droegen een zogenaamde donkerblauwe cap met daarop geborduurd het embleem van het N.P.G., een stropdas met een geëmailleerde installatiespeld en een donkerblauwe jurk. Om haar nek draagt Gerda het witte fluitekoord. Het maken ervan gebeurde voordat de padvindster geïnstalleerd werd. Dan werd je een "echte" padvindster door het uitspreken van de wet en de belofte. Het vlechten van het koord was voor veel meisjes een ingewikkelde bezigheid. Het bestond uit verschillende knopen die je allemaal moest aanleren. En natuurlijk wilde je dat jouw koord er goed uitzag!

Mooie herinneringen

Jenny weet niet precies meer wanneer en waarom ze gestopt is bij de padvindsters. Roeli is na haar lidmaatschap als jeugdlid nog twee jaar leidster van de kabouters geweest in het kader van haar opleiding aan de kweekschool.

De kabouterij en de padvinderij zijn onlosmakelijk verbonden met hun jeugd. Beiden hebben er dan ook mooie herinneringen aan, waarvan er nu een aantal zijn vastgelegd in dit artikel.

Verantwoording

Informatie rond het ontstaan van de scoutinggroepen in Borne is verzameld door Anja Tanke. Alle verhalen over de activiteiten en / of de foto's zijn afkomstig van de dames J. en R. Wassens, G. Venema-ter Hennepe en T. Cruys-Kerkhoven.

Verder hebben meegewerkt de heren A. de Vries, H. ter Hennepe, L. Heijne en mevrouw A. Saltzherr-van den Berg van het Scoutingmuseum in Baarn.

Bronnen:

1. <http://nl.wikipedia.org/wiki/Scouting>
2. Informatie van dhr. L. Heijne
3. Informatie verstrekt door het Scoutingmuseum in Baarn
4. Informatie van dhr. H. ter Hennepe
5. Bornse Courant 10 april 1954.
6. Bornse Courant 8 mei 1954.
7. Vaak had de leiding namen als Oehoe en Oebi. Dit was afkomstig uit het verhaal over Tommy, Betty en de wijze uilen, het kabouterverhaal dat in 1914 door de oprichter van scouting als thema werd aangewezen.

EXAMEN-EISEN	Datum, waarop aan de examen-eisen is voldaan	AFGENOMEN DOOR:
A. 1. Ernstig getracht hebben de wet te volgen.		
2a. Geschiedenis van de vlag kennen.		
2b. Vlag kunnen hijsen, breken. Vlaggewacht kunnen zijn.		
3. Gedurende 1 maand een natuurdagboek hebben bijgehouden.		
4. 16 van de 20 voorwerpen goed hebben bij het kimpel. Ze kunnen beschrijven na 1 minuut kijken.	25-9-47	F. Kwast.
5. De letters van het Morse-alphabet kunnen zenden en opnemen op een afstand van 100 meter met vlag of armen en fluit.		
6. Een spoor kunnen volgen: 25 van de 30 tekens op ½ km. vinden.	6-3-48	Hota.
7. Kunnen besluisen of (in de stad) winkels, mensen enz., waarnemen en beschrijven.		
B. 8. Een buitenvuur aanmaken met niet meer dan twee lucifers.		
9. Een soep en stampotgerecht en een pap kunnen koken.	13-2-47	Fredy
10. Torn en scheur verstellen. Een stukje kunnen inzetten en kousen stoppen.	13-2-47	Fredy
11. Een nuttig voorwerp met weinig kosten kunnen maken.	30.1.48	Hota.
12. Paalsteek, trompetsteek, timmersteek, haringsteek en vissersknoop kennen met hun gebruik.		
C. 13. Kunnen telefoneren ook in een publieke cel.	9-4-48	Fredy.
14. Stads-kennis: hoofdwegen en wegen naar buiten. Eigen wijk en clubhuiswijk. Voornaamste gebouwen enz. Met stadskaart kunnen omgaan. Uit het hoofd ruwe schetsen kunnen tekenen om iemand de weg te wijzen.		
15a. De driekante doekverbanden voor hoofd, schouder, elleboog, knie, hand, voet en enkel en de grote en kleine mitella kunnen aanleggen.	25-9-47	F. Kwast.
15b. Zwachtelverbanden kunnen aanleggen om vinger, knie, elleboog, hand en enkel.		
15c. Weten wat te doen bij voetverstuiken, brandwonden en flauwvallen.	22-6-46	Brandal.
D. 16. 40 Meter borstslag en 20 M. rugslag kunnen zwemmen.	6-7-46	Brandal.
17. 1½ uur achtereen kunnen lopen. Minstens 3 wandelingen hebben gedaan opklimmend tot 15 km. Weten hoe de voeten te verzorgen.	20-2-48	Fredy.

Gedeelte van het aftekenboekje van Gerda ter Hennepe.

Dergelijke boekjes waren bedoeld om vaardigheden aan te leren, specifiek voor padvindstersactiviteiten maar ook voor het dagelijks leven. Bijvoorbeeld bij C13: Kunnen telefoneren, ook in een publieke cel.

Ook was het mogelijk, als bepaalde opdrachten met goed gevolg waren uitgevoerd daarvoor een zogenaamd insigne te krijgen. Deze stoffen applicaties naaide je op de mouw van je uniform.

8. <http://nl.scoutwiki.org/Kabouterenaam>

Het Bambilielied maakte deel uit van het kabouterthema. Bambilie is een fictief land waarin de kabouters hun spelletjes speelden.

9. http://nl.scoutwiki.org/Scouting_in_Nederland

Open Monumentendag 2011, thema: nieuw gebruik – oud gebouw

Henk Westerik

Herbestemming van gebouwen of materialen geeft ons de garantie dat historische panden behouden blijven voor de toekomst. Herbestemming was in vroegere tijden een teken van armoede. In de zestiger en zeventiger jaren van de vorige eeuw moest alles wat oud was worden afgebroken. Er was toch immers geld genoeg. Men was nog niet tot het besef gekomen dat herbestemming geen armoede, maar juist een teken van rijkdom is.

Ook in Borne zijn er verschillende historische panden aan te wijzen, die een andere functie hebben gekregen, waardoor het karakter van Borne is behouden. In het boekje dat ter gelegenheid van de Open Monumentendag is uitgegeven zijn een aantal van deze panden beschreven.

De werkgroep heeft dit jaar de volgende activiteiten georganiseerd:

Wandeling

De wandeling voerde ons door het centrum langs een aantal van deze gebouwen, die voor de toekomst bewaard zijn gebleven, zoals diverse panden in de zogenaamde "Zwatt'n hook", het voormalige café "t Steerntje", De Keizerskroon, Villa Elisabeth, het Johannesklooster, het St. Josephgebouw en de voormalige Oude Melkfabriek.

De wandeling kon op eigen gelegenheid worden gelopen aan de hand van een routebeschrijving.

Fietstocht

We fietsten natuurlijk via de Ennekerdijk met zijn bijzondere panden richting De Veldkamp. Hier werd o.m. stilgestaan bij de vroegere Joodse begraafplaats. Hierna ging de fietstocht richting de Noordmolen. Al fietsend door ons mooie Twentse landschap kwamen we langs een oude bakspieker in Azelo. Daarna werd het AZC bezocht. Bij de Zwanenhof was een koffiepauze ingelast en konden we het pand bezichtigen. Daarna werd stilgestaan bij het Karmelietenklooster. Via het Weleveld, het Spookhuis en Oud Borne kwamen we weer bij de Oale Schöp. Martin Thiehatten heeft de fietstocht

met zijn uitgebreide informatie uitstekend begeleid.

Klassendag

Dit jaar is er voor de tweede keer een klassendag georganiseerd. De klassendag is de dag vóór de Open Monumentendag en is bedoeld voor de groepen 7 en 8 van de basisschool.

De leerlingen gaan samen met hun leerkracht een monument bezichtigen. Onder leiding van deskundige rondleiders gaat men dan door het gebouw. De landelijke Stichting Open Monumentendag heeft gezorgd voor lesmateriaal, waaronder een monumentenkijker. Dit is een kaart met instructieve vragen over het monument. Aan de hand van de kijker kan de leerling zich een beeld vormen van het vroegere leven in en om het monument. Dit jaar hadden zich negen klassen aangemeld. De groepen bezochten dit jaar de Oude Kerk, het Bussemakerhuis, de Stephanuskerk en de Oale Schöp. De leerlingen maar ook de leerkrachten waren ook dit jaar na afloop weer zeer enthousiast.

Foto's:

Groep 7 van locatie de Esch van basisschool 't Iemnschelf in de Oale Schöp. Beide foto's zijn afkomstig van de website van basisschool 't Iemnschelf.

Fotowedstrijd . . . Hoe goed kent u Borne en omgeving?

Redactie

Met ingang van dit nummer hebben we de opzet van de wedstrijd wat veranderd. U ziet nog steeds een foto met de bijbehorende vraag, maar we gaan u de keus geven uit vier antwoorden. Het door u gekozen antwoord stuurt u naar ons redactieadres.

In *Boorn & Boerschop* 2011-2 werd gevraagd naar het pand waar het bijzonder mooie muuranker is te vinden. Het goede antwoord is: *de RK pastorie in Borne*. Uit de goede inzenders is geloot. Deze keer gaat de prijs naar Martin Thiehatten. Van harte gefeliciteerd.

De nieuwe opgave:

U ziet hier het stationsgebouw van Borne. In welk jaar is aan de Nederlandse Spoorwegen vergunning verleend voor de bouw van het station?

- A. 1965
- B. 1970
- C. 1975
- D. 1980

Wat moet u doen:

Stuur uw oplossing **vóór 1 februari 2012** naar:
Redactie *Boorn & Boerschop*,
Blauwgras 68, 7623 GL Borne.

Mailen kan natuurlijk ook: u stuurt uw e-mail naar het redactieadres: deckwitz@home.nl
Vermeld duidelijk: de oplossing, uw naam, adres en telefoonnummer.

Voor de winnaar stelt Post Jr./Vreeman Makelaars een VVV-bon ter waarde van € 25,- beschikbaar.

De uitslag wordt in het volgende nummer bekend gemaakt. De winnaar krijgt uiteraard persoonlijk bericht.

Post Jr
Vreeman
MAKELAARS

Nieuwe Kerkstraat 10
7622 LH BORNE
T 074-7110250
E saskia@postjrvreeman.nl

Van loodgieter tot installateur: *mijmeringen bij een frappante foto*

Leo Leurink

In het najaar van 2010 ontving ik van plaatsgenoot Anny van den Bos-Heck een oude foto, bedoeld om mee te dingen in de fotowedstrijd "Kiek Borne". Alhoewel de betreffende foto, die hieronder is weergegeven, niet werd geselecteerd voor de kalender is het kiekje toch om meerdere redenen waard om te laten zien. Het doet ons in een tijd belanden die niet zo ver achter ons ligt, maar gerelateerd aan de hier voorafgaande eeuwen in een kort tijdsbestek grote veranderingen liet zien, met name op het gebied van de persoonlijke verzorging d.m.v. sanitaire voorzieningen en verbeteringen m.b.t. het wassen van o.a. kleding.

Zo begon Ben Heck als 16-jarige bij het loodgietersbedrijf van Weghorst: overall aan en op de bakfiets naar een klant in Bentelo.

Een foto uit 1956

Op de foto zien we de werkplaats die tot halverwege de jaren '70 stond op de hoek waar de Ennekerdijk uitmondt op de Grotestraat. (Nu is er een parkeerplaats).

Het pand was van de familie Nijhuis, ook bekend onder de bijnaam "de Hekkelers". Achter het pand stond de Bentheimer put die momenteel de tuin van het Bussemakerhuis siert.

In de deuropening zien we (links) Ben Heck, als jong "knechtje" (16 jr.) met z'n baas Johan Weghorst. Johan had deze ruimte van zijn daar wonende zwager Gerard Nijhuis gehuurd, die gehuwd was met een zus van hem. Het was de plek waar Johan H. Weghorst in 1954 begon met een loodgietersbedrijf, zoals dat op de voorgevel keurig staat aangegeven.

De vroegere loodgieter

Een loodgieter in vroegere tijden was iemand die zich in feite bezig hield met het gieten van stroken lood en loden pijpen. De stroken werden gebruikt om buizen waterdicht te maken. Het werkgebied van een loodgieter werd in verloop van tijd wat ruimer. Zo hield hij zich steeds meer bezig met de aanleg van en het onderhoud aan water- en gasleidingen, riolering en het daarop aangesloten sanitair.

Maar zoals de foto laat zien was de wasketel in die tijd toch nog niet uit de mode geraakt. Op het transportmiddel van Weghorst uit die tijd, de bakfiets, staat een wasketel die, nota bene, van een nieuwe bodem moest worden voorzien. (Toen was reparatie in plaats van weggooien heel gewoon!).

Als schoolgaand kind in die tijd kan ik me nog goed

herinneren dat mijn moeder op zondagavond de vuile was in zo'n wasketel deed en op de kachel aan de kook bracht. Als we dan de volgende dag (maandag, de wekelijkse wasdag), tussen de middag van school thuis kwamen, rook het naar zeeppoeder en hing 't halve benedenhuis vol met te drogen wasgoed.

De was doen in die tijd was urenlang hard ploeteren. Met het huidige comfort aan wasmachines, wasdrogers kan men nu tussen ander werk door zijn (dagelijkse) wasje doen.

Ook zien we een closetpot en een stortbak in de bakfiets, wat in die tijd nog vrij nieuw was. Immers bij de gewone man was toen het "tunneke", vaak in "het huuske" buitenshuis nog gebruikelijk. De inhoud van het tonnetje was vaak van belang voor de verbouw van eigen groenten op het land.

Met de bakfiets op de foto, zo is mij verteld, fietsten baas en leerjongen in die dagen via Delden over de brug van het Twente-Rijnkanaal naar Bentelo, waar een nieuwbouwhuis moest worden geïnstalleerd.

Installateur

Dit brengt ons op de benaming installateur. Door de opkomst van sanitaire voorzieningen zoals een op de waterleiding aangesloten wasbak met fontein en een douche met warm water, die de roemruchte lampetkan met waskom langzamerhand verdrong, veranderde ook de naam van loodgieter in die van installateur. Vooral de tijd direct na de oorlog en in de daar op volgende jaren vijftig, toen door de overheid subsidies werden verstrekt op de aanleg van een douche binnenshuis nam het aantal loodgietersbedrijven, maar nu onder de naam van "installatiebedrijf" toe.

Ook bij ons thuis kwam boven op de overloop in een hoekje naast het schoorsteenkanaal een heuse douche. Het tijdperk om op zaterdag met zijn allen in de woonkeuken te worden gewassen in een teil met warm water, was toen verleden tijd!

En op de boerderij, waar menige boer zich bij de pomp, gekleed in een lange onderbroek met of zonder borstrok, het zweet en vuil van zich afboende, ook daar kwam een douche ergens op de deel.

Een anekdote uit die tijd getuigt ervan dat het even wennen was: Twee "noabers", die elkaar

tegenkwamen, waar bij de één kort geleden een douche was geïnstalleerd, daar vroeg de andere heel belangstellend:

"Zo Hendrik, hoo geet het oe met 'n nie'jen douche"?

"Wa good, Jans, mear ik bin in mien hele leaven nog nooit zo nat ewès".

Weghorst Installatiebedrijf

Maar hoe ging het verder met het loodgietersbedrijf van Johan Weghorst?

Na enige verhuizingen vestigde Weghorst zich uiteindelijk aan de Nieuwe Kerkstraat, waar nu de supermarkt van Albert Heijn is.

Na vele jaren neemt, midden jaren '80, *erg frappant*, Ben Heck de vroegere "leerling loodgieter" de zaak van zijn leermeester over en verhuist met zijn onderneming naar de Grotestraat naar het voormalige pand van busonderneming Ter Haar, nu OAD.

In de jaren '90 verhuist Ben met het bedrijf, dat nu ook Engels sanitair in het assortiment heeft opgenomen, naar de Ambachtstraat. Daar wordt een bedrijfshal met showroom gebouwd voor een groothandel in klassiek sanitair.

Een nieuwe eigenaar in 2000

Ben Heck bereikt in 1999 de Vut-leeftijd. Nog geen 50 jaar na de tijd van zich wassen in een teiltje zijn er nu de als vrij normaal beschouwde luxe ingerichte badkamers. Zijn twee zonen nemen de groothandel over. Het installatiebedrijf gaat over naar derden.

Uitleven in een hobby

Ben, geïnteresseerd in de plaatselijke historie wordt lid van de heemkundevereniging. Hij verdiept zich in de Bornse bijnamen. Hij maakt, na zijn oproep in *Boorn & Boerschop* tot het vastleggen van bijnamen, in 2010 de start mee van een werkgroep. De werkgroep wil bij het 50-jarig jubileum van de heemkundevereniging in 2012 een boek uit brengen over de Bornse bijnamen.

Maar een slopende ziekte wordt Ben fataal en hij overlijdt in april 2011, nog maar 70 jaar oud. Binnen de heemkundevereniging zal Ben degene zijn die het initiatief heeft genomen om dit stukje Bornse cultuurhistorie voor het nageslacht vast te leggen.

Ik zitte lever oonder de koo as oonder 'n notaris, zea 'n boer!

Miene beleawenissen

Johan Kwast

Biej “’n Stroomboer” harren ze twee wichter: Johan (Hannie) en Riekie ten Brink. Zee wonnen ’n paar hoonderd meter van oons of, an de weg noar Hettum, en warren zo ongeveer de ennigste keender op loopofstaand. Hannie zat op de leagere school in Zeanderen ok nōast mij in de baank. Zodōanig kwam ik d’r nog al ees. Joa, doar he’k in miene jonge joaren vōl lopen. En biej “’n Stroomboer” was aaltied wal wat te beleawen.

Loat ik eers ees wat ophalen oet miene allereerste tied doar. Opoe, wat Hannie en Riekie eur vaa Jan, zien moo was, bestieren de boel binnen ’t gebeentenweark; en heul alns in de riege met good regelen. ’t Was ’n meanske naa good van bestoan, sociaal, helder en kloar. Opa, “’n oalen stroomboer” deur ’t boerenweark, mear zo vōl opscheet zat doar nich in. Nee, dan dat ongetrowde spiejeumke, dat kon d’r met angoan. Dat was d’r drok op, dat was ’t; en feitelijk was dat “de boer”.

Op ’n moal warren de beeste oetbrōkken en leupen biej ’n noaber in de knollen. Keump dat eumke de del op en rōp: “Oonze beeste loopt in de knollen, allo helpt gauw effen da’w dee wier in de wear kriegt. “Ach”, zeg ’n oalen stroomboer, “wat maak ie oe toch drok, zee loopt d’r joa toch al in”.

Toe dee oalen oet de tied kwammen, kreeg Jan et doar vuur ’t zeggen. Twee grote creamkluurige, roonde, betonnen pōale met “Stroom-boer” d’r op, gaffen ’t begin an van nen breeden, bekleenkerden hoesplas en da’j noe wussen woar a’j warren. Doar lag de stroomboerboerderiej met ’t niejmoodse blauwpannendak. Doarnōast stunnen de schuren. Tusken boerderiej en dee schuren, zaand.

As ’t good reagend har, was ’t doar enen dreksoppen. ’t Water wol d’r nich good vot. En de eanden, plarken doar dan alns kot; mangs gung oe ’n drek zo biej de kloomp in. Water was d’r doar umsgeliek toch al genug, want op ’t strōatje doar wōrden ok de melkbussen schoerd en ofbeumd. De scharrelhoonder zochten zich dan wal wat dreugers oet, onder de beume of in ’t grōs. Vuur ’n nienduur stunnen grote eekenbeume. Biej de oale hoolten schōp, dik in ’t zwatten teer, gaffen vleeibuske wat beschearming. Wieders harren zee nen groten bongerd met grōs d’r onder, nen mooien blomenhof en nen tuin met greunte, vuur en opzied van de boerderiej. Zo lag “’n Stroomboer”doar mooi te wean. Peers- en wit bleuende seringibuske sieren alns nog wat meer op.

A’j vanof de Boornse bek op Hettum angungen, zag ie ne riege hoogopgoande wilgenbeume langs de wear en ’t bouwlaand an ’n Hedeveidseweg (noe Stroomeschlaan); dee gaffen nog meer kasjet. Zwat boonte beeste leupen d’r in de wear. Zee meanen, dat soort gaf meer melk as de roodbonten, dee in Hettum toe de oawehaand harren. Nen hoond, ’k leuw dat ’z em Astor neumen, mear doar wi’k of wean, schungelen d’r plezearig roond en zat of en

too achter de rotten an. De katten vratten zich dik in muuze; en dee ha’j d’r volop op ’n boer.

Biej “’n Stroomboer” zatten ze d’r, deank ik, good biej. Woar ’n aander alleen van kon dreumen, dat was doar al hoaste heel gewoon. Nemt noe den groten auto. Welken boer har d’r vuur ’n oorlog noe al nen auto? Zee harren ok wal ne mooie koetse. Doar veuren Jan zo noe en dan met noar ziene vrow Hanna eur volkshoes op ’n Zeanderensen es. ’n Eankel moal gung ’t ok noar Boornerbrook hen, doar boerken Jan zien zuster, en dan mochen wiej met. Mear, nen groten zwatten Ford, dat kwam hoast nog neargens vuur; biej ten Brink wal. Doar laggen ze vuuran in de tied en warren “in” vuur vōl niejmoodse dinge. Och, a’j good schoef vuur ’n doem hebt, dan kan dat; mear toch. De stoet en beschuuten, met keeze, neagelhooft, jam of ’n gebakken ei, wollen d’r doar ok wal in; aaltied lekker.

In hoes har ik ne step, gewoon zo’n hoolten rotjeding. Biej ten Brink moch ik op nen glijer (ne autopod op luchbeane); dat was pas wat. Hoovōl rondjes he’k doar wal nich dreadid op dee mooi betonnen, gladde dellen vloer. Ie konnen d’r nich genog van kriegten. En dan dat kleane fietske; ’t was mear zo’n rungelding, mear daarop heb ik fietsen leerd. ’t Eerste moal dat ik “de weg op moch” en lös wōrden loaten, gung ’t voort al mis. “D’r stoat fietspōalkes langs de weg, doar mö’k langs zeen te kommen”, dach ik nog. Joa, en dan geet et netuurlijk net mis. Iets met ’n trapper d’r tegen an, was al genug. ’k Kwam an ’t slingeren en vuur a’k ’t wus, lear ik al op’n kop in nen sloot met kikkerdril. Vuur ’t tweede moal mos ik den zoaterdagmirrag in bad (’n teil), um ’t greune spul d’r of te wasken. “En noe kom ie d’r mij vandage nich meer hen”.

Wiej bint ok ees nen niejen knecht wes ophalen. Albert Schonewille, oet “’t zwattegat”, doar achter Vroomshoop vot. Jan met ’n zwatten Ford d’r hen en wiej met. “Biej ’t station in Almelo eers effen nen ijsco halen”, zeg é. Wat nen groten, en een met slagroom nog wal! Wiej wussen d’r hoast gin weg met, zo groot en lekker. Kiek, en doar har Jan noe wil an. En Albert? Hee is zien hele leawen lang op “’n Stroomboer” blewen. Bestuurlijken inzet dat har Jan ok. Joa, ok doar ko’j em wal met loaten gewōrden.

Hannie har nen “binnen en boetenbal” kregen. Nen echten leren bal met ’n titje, en den dichte veterd wōrden met nen leren veter. Wiej prebeerden dat ding oawer ’t dak van de schuur te schoppen, mear

't wol oons nich lukken. Jan zag dat, kwam voort bieje oons, trök enen kloop van 'n voot, en "bats", doar vleug "'n binnen en boetenbal" hoge oawer 't dak, duur de eeken takke hen. Wieje stunnen met grote ogen te kieken. Keerl en gin ean, wat lellen kon den Jan.

Hannie har vaak wat niejs bieje de hakken. Noe har 'e zich, in de grond onder de appelbeume, nen soort loopgraven greawen; met scheidgeate, zitbaanken, menagekamer en al. En dan gung ziene fantasie wearken. Op 'n moal zeg 'e: "Hier, möj ees kieken, dat hebt dee "jongs van Stege doan". Hee leut 'n stuk of wat grote iezeren kogels zeen. (Dee atletiekkogels, zol 'e wal woareagens "veunden" hebben). "Zee hebt oons vannach beschötten", zeg 'e. Mos ik dat vuur woar annemmen? Ik geleuwen d'r niks van. Hoo kwam hee toch an zovöl fantasie en dee kogels? "Doar möw mear ees effewn hen", zeg 'e. "Dee jongs bint met ne boomhut an 't bowwen, beloert oons en wilt oons anvallen". "Beschötten hebt z'oons al". Oet 'n umtrek wörden 'n stuk of wat jongs en wichter bieje mekaa trommeld (mobilisatie). Nich almoal harren z'al 'n hoolten geweer oawer de schoolder en 'n bajonet achter 'n reem, mear dat stök um nich zo net. 't Mesjeren ha'w nog wal 'n moal onder de knee. En doar trök "Hannie z'n leger" al zingend oawer 'n zaandweg, Hettum in. "Soldaten zijn soldahaten, ze gooien met granahaten, ze schieten met 'n machinegeweer, . . . , Faldereie, faldera, falderalala, Rohose Marie". Dee "jongs van Stege, wussen netuurlijk van niks, en konnen van wiedten oons al heuren ankommen. Zee warren 'n paar kop groter as wieje en leuten oons gewoon kotterbieje kommen. Wieje mossen nog ne goo honderd meter. Toe zeg oonzen legercommandant: "Loa'w mear wier umdreaien; 'n good moal op de butte krieggen, doar he'k gin zin an". 't Zingen was d'r of, wieje missen de oawertuuging. 't Was joa ok mear 'n luchkasteel 'wes.

Of en too moch Hannie, noe op nen leaftied dat 'e Johan wörden neumd, met nen luchbuks scheten. Oefenen op 'n lucifersdeuske, dat op 'n pöalke, rechop stun. Mear 't deuske met de 3,2 mm grote keugelkes, was nog wal rap 'n moal verschötten. Gin nood, doar har Johan wat op veunden. In 'n plat, dik stuk iezer, boren hee 'n paar geatjes van 3,2 mm. Met nen zwoaren moker wörden stukke lood duur dee geatje slagen, en zo maken Johan ziene eagen

keugelkes. Wal nich zukke mooien, mear 't wol of en too toch. Noe vroag ie oe of; "'n boor van 3,2 mm, wee op 'n boer har dat?" Johan wus d'r wal an te kommen. Ok zonder keugelkes wörden d'r wal ees schötten. Mear, dan op de vleermuuzen, dee achter an de bleenden van de schöp hängen. 'n Buks d'r dichte bieje holen en dan 'n trekker oawerhalen. Keerl, wat konnen dee vleermuuzen dan 'n mooi piepend geluud maken.

'n Öargel en ne piano harren zee d'r ok. De Bie, 'n muziekleraar en organist oet Boorn, gaf eur les. Toe Johan, dat gedoo met dee noten 'n betje duur kreeg, gung 'e d'r ok wat bieje zingen. Eagen gemaakte leedjes, seempele deuntjes. Joa, riemen en dichten kon 'e ok. Ok toneelspöllen, schetsjes maken en revuus schriewen; dat leren 'e zich almoal an. En a'j doarbije nog wat organisatietalent hebt en völ fantasie, dan keump dat allemoal terechte. In latere joaren, op nen mirrag van 'n "Kreenk vuur de Twentse sproak" in Hengel, heur ik em nog zo zien lange gedicht oawer "ne oale eek" vuurdreagen. Wat den oalen eekenboom, in zien lange leawen, al wal nich an zich vuurbije hef zeen goan, en wat 'e al nich hef heurd. Leawens ech, prachtig! Hoo keump 'e d'r op, zö 'j zeggen.

Zo lag "Erve Stroomboer" doar mooi te wean

En noe is doar alns vot. De boerderiej, met de betegelde muren van de "mooie kamer" in 't vuurhoes; woar de leu alleen met hoog bezeug zatten, en zee d'r bieje oetzeundering 'n moal vesietten. De schuren; de meeste beume; dee oale hoolten, hoast antiek zwatte schöp. Alns is vot. D'r is nog wal wat möaite doan um d'r wat van te redden, mear 't was blikboar nich belangriek genog.

Wat d'r doar noe nog an döt deanken, is ne roondgoande stroat met wonningen d'r an. 'n Hook "Erve Stroomboer".

Vleesch op vrijdag?

Theo L.M.M. van der Sman

Dat Theo van der Sman een aardig verhaal weet te schrijven heeft u kunnen ervaren met zijn artikel "Aan de vergetelheid ontrukkt" in *Boorn & Boerschop* 2009-1. Reden waarom wij hem toen vroegen nog eens een verhaal voor ons te schrijven. De toezegging van toen lost hij nu in met het onderstaand verhaal: een verhaal dat een terugblik geeft op een gebeuren binnen de familie van de pastoor.

Mijn grootouders op de overloop

Als je, zoals ik woont, in een monumentale pastorie uit 1888, dan realiseer je je dat de stenen van dat antieke pand veel zouden kunnen vertellen. Nog veel vaker denk ik dit van de vergeelde foto's van mijn eerbiedwaardige voorouders. Zij zijn gevat in zwarte lijsten en sieren mijn overloop. Vanuit indrukwekkende houten raamwerken staren ze al vanaf mijn jeugd jaren met grote en strenge donkere ogen naar hun kleinkind Theo. Daar hangen ook mijn overgrootouders van mijn vaders kant, Gerardus Kerklaan (geboren op 29 augustus 1836) en zijn vrouw Catharina Kamps, beiden afkomstig uit het dorpje Kethel (nabij Delft). Catharina was in de familie beter bekend onder de naam 'Ka'. In mijn familie komt helderziendheid als gave voor, de ouders van Ka hadden die eigenschap blijkbaar eveneens, want een betere naam hadden ze voor hun dochter niet kunnen bedenken, ze was een echte 'Ka'. Heel anders was het met haar Gerard gesteld, hij leefde jaren in de schaduw van zijn bijdehante vrouwtje. Hij had een lief en zorgzaam karakter en zou geen vlieg kwaad hebben gedaan. Des te verwonderlijker vond mijn familie het dat

dezelfde man zich als burger liet inlijven in het leger van de Paus, het regiment *Zuavi Pontifici*.

Zuavi Pontifici

De soldaten van dit leger werden door de Nederlandse regering gezien als leden van een vreemde krijgsmacht. Italië bestond in die tijd uit verschillende kleinere landen. Hun regeringen hadden geen hoog aanzien, met alle corruptie in het Italië van toen. Velen hebben in het Italië van vandaag blijkbaar nauwelijks iets van de geschiedenis geleerd. Er ontstond bij een aantal regeringsleiders het streven om één republiek in het leven te roepen. Victor Emanuel II van Sardinië, wilde koning van heel Italië worden. Er ontstond een revolutionair leger en de koning had zijn veldheer Giuseppe Garibaldi aangesteld zijn leger te leiden. Men eiste van Paus Pius IX dat hij terug zou treden van het gebied waar hij in feite koning over was. Deze gaf hierop een historisch antwoord: 'Wij kunnen geen afstand nemen van onze gebieden, het gebied is niet van ons maar van alle katholieken!' Met deze woorden lagen de kaarten geschud om in 1860 de Paus een noodkreet te laten slaken over de

Theo van der Sman op de overloop in de pastorie bij een portret van zijn overgrootouders.

gehele katholieke wereld. Er werd een pauselijk leger opgericht dat de naam *Zouaven* kreeg. Vanuit de gehele wereld werden jongemannen door hun thuisbasis, (veelal een plaatselijke parochie), via het verzamelpunt Oudenbosch, met de trein naar Brussel, vervolgens naar Marseille om vervolgens per boot naar het pauselijk gebied te gaan: de haven van de nabij Rome gelegen stad Civitavecchia, om ten slotte naar Rome af te marcheren. In totaal waren er elf duizend ongehuwde jonge mannen die aan de noodkreet van de Paus gehoor gaven¹.

De slag bij Mentana werd gewonnen

Er zijn verschillende veldslagen geweest, waarvan de bekendste slag die van Mentana was, waar het leger van de opstandelingen, (dat aldaar onder leiding van Garibaldi stond), op 3 november 1867 door het Zouavenleger in de pan c.q. aan mootjes werd gehakt. Ik koester het Mentana Kruis van Verdienste nog in een vitrine, dat mijn overgrootvader tot zijn laatste snik zo eerbiedwaardig droeg. Maar of hij iemand kwaad heeft gedaan werd sterk in de familie betwijfeld.

Wel zijn de verhalen bekend gebleven over zijn activiteiten als grafdelver. Talrijk waren de doden tengevolge van besmettelijke ziekten die er in die jaren waren. Hij schreef naar huis over de spooksteden en -dorpen waar nauwelijks nog een levende ziel te vinden was, bijna allemaal gestorven door de cholera epidemieën die Italië precies in die tijd teisterden. Hij heeft honderden slachtoffers een waardige begrafenis gegeven.

Het vechten liet hij gaarne aan anderen over. Met veel respect sprak hij over Pieter Jong uit Lutjebroek. Toen zijn munitie op was vocht deze tot zijn laatste snik door, hij doodde nog veertien Garibaldi soldaten met de kolf van zijn geweer. Katholiek Nederland vierde zijn held met het geven van straatnamen, een monument en de naam van een voetbalclub 'De Zouaven'; ja dat waren nog eens andere tijden! Op 5 augustus 1870 werden de Zouavenlegers ontbonden en keerde iedereen huiswaarts. De Paus trok zich terug op een kleiner gebied toen Rome eenmaal was gevallen. Met het verdrag van Lateranen ontstond in 1929 Vaticaanstad. Van dit kleinste land ter wereld met zijn 44 hectaren, fungeert de Paus van Rome als hoofd.

En dan weer naar huis

Toen kwam mijn overgrootvader weer thuis, trouwde en pakte zijn werk als klokkenmaker weer op. Hij had relikwieën meegenomen, ansichtkaarten kende men daar niet. Kleine verzilverde doosjes met een

glaasje aan de voorzijde, een zegel aan de achterzijde en een indrukwekkende oorkonde van echtheid vervulde de familie met intense blijdschap. De kleine restjes van heilige martelaren uit de donkere catacomben kwamen in de familie terecht. Relieken van hen waar mijn familie in ieder geval nimmer van had gehoord, maar trots was men wel, men had immers iets in handen wat anderen niet bezaten.

De familie had nu een held binnen haar geledingen gekregen, en ook al zweeg hij in die tijd over zijn ervaringen, de familie vond toen dat hij vast en zeker heldhaftig was geweest. Het was volgens hen de bescheidenheid van zijn karakter dat maakte dat hij zweeg. Gerard Kerklaan vertelde dat hij de Paus gezien had, die de troepen voor het naar huis gaan zegende, maar dat werd door de familie niet als waarheid aanvaard. Dat een Paus zich zomaar zou tonen aan gewone soldaten, werd naar het land der fabelen verwezen. Ook dat hij een officiële vrijstelling had gekregen om voortaan 'vleesch op vrijdag' te mogen eten, stuitte op ongeloof en weerstand. Het kaartje met aan één kant in het Nederlands en aan de andere zijde de vertaling in het Italiaans over eventuele gedane zonden, zodat de penitent bij een biechtvader, (die het Nederlands niet machtig was), met een enkele aanwijzing aan biechtverplichtingen kon voldoen, verdween in de lade. Wat hij in die jaren had aangeduid als ondeugden, ja wie weet zelfs onkuisheid, is zelfs voor zijn vrouw Ka een geheim gebleven. Al viel het uniform bijna uit elkaar, hij had het gelukkig nog en bij elke kerkelijke plechtigheid moest hij meelopen. Ook al begreep hij er op het laatst in zijn verwardheid niks meer van, hij bleef met eerbied en wierook omgeven.

Het meest aangename dat mijn familie trof is dat de oud-strijder van de Paus een akte had meegekregen, waarin zijn nageslacht tot in het derde geslacht kwijtschelding van alle straffen voor begane zonden zou verkrijgen. Ik ben de laatste die daarvan nog wat profiteren mag. En dat is toch (alvast) mooi meegenomen, daar laat ik ook het 'vleesch op vrijdag' graag voor staan.

Noot:

1. Er waren ook enkele uit Borne afkomstige jonge (ongehuwde) mannen die in het leger van de Paus dienden.

Van de bestuurstafel

Leo Leurink

Waar willen we als vereniging naar toe? Onze nieuwe voorzitter Frans Nijkamp heeft, samen met de bestuursleden de intentie uitgesproken in het nog lopende jaar te komen met een beleidsplan. Ook is het bestuur voornemens met andere min of meer vergelijkbare en gelijkgestemde Bornse verenigingen overleg te plegen om te gaan samenwerken, zoals bijvoorbeeld afstemming op het gebied van erfgoededucatie, programmering en publiciteit.

Afgevaardigden en werkgroepen

Inmiddels zijn vanuit het bestuur de afgevaardigden, c.q. contactpersonen in de diverse werkgroepen binnen onze vereniging benoemd. De bestuursafgevaardigde(n) zal (zullen) ofwel samen met de werkgroepleden werkzaamheden binnen de werkgroep verrichten dan wel als contactpersoon optreden richting het bestuur.

Werkgroepen en bestuursafgevaardigde(n):*

Activiteitencommissie ledenavonden: Ria Blödtner / Leo Leurink

Archiefwerk en Archiefbeheer: Bart Hogeweg /Frans Nijkamp

Beheer Oale Schöp: Jan Hassels Mönning

Blad Boorn & Boerschop: Bart Hogeweg

Boekenbeheer: Ria Blödtner

Educatie (cursussen): Annemarie Haak

Materialenbeheer: Bart Hogeweg

Monumentencommissie gemeente Borne: Cor Scheuders

Open Monumenten Dag: Henk Westerik

P.R. & Publiciteit: Annemarie Haak / Frans Nijkamp

Website Heemkunde Borne: Bart Hogeweg

Ad hoc werkgroepen

Canon van de Bornse Geschiedenis: Contactadres: secretariaat

Jubileumcommissie (50 jarig jubileum 2012): Een vijftal bestuursleden, waarvan Leo Leurink als commissiesecretaris).

*Een beschrijving van de werkgroepen met de bezetting is vermeld in het informatieboekje van onze Heemkundevereniging. De laatste versie van dit boekje van november 2009, zal bij het verschijnen van dit nummer van *Boorn & Boerschop* door de werkgroep *P.R. & Publiciteit* zijn vervangen door een aangepaste versie (zie ook: www.heemkundeborne.nl)

Programma komende ledenavonden

De activiteitencommissie heeft het programma voor het lopende seizoen nagenoeg afgerond. Na de lezing over o.a. de Baron van Twickel, die 17 november jl. plaatsvond houden we op **11 januari** onze traditionele "Niejoarsvisiet". Op **15 februari of op 26 april** zullen de auteurs van het in mei verschenen boek over het bedrijf en de familie Spanjaard "*Verweven met Twente*" daar een lezing aan wijden.

Op **22 maart** zal in het kader van de dialectmaand maart de werkgroep van Heemkunde Ootmarsum "Dialect & Folklore" voor ons optreden.

Boorn & Boerschop

Uit een overleg tussen afvaardigingen van het blad *Boorn & Boerschop* en het bestuur kwam onder meer de wens naar voren om de betrokkenheid met het blad meer te stimuleren. Een mogelijk middel daartoe zou deelname aan de cursus "schrijven voor historische verenigingen" voor leden kunnen zijn. Daar heeft u inmiddels al het nodige over kunnen lezen.

Schenkeningen

Onder dankzegging ontvingen we van de heer B. Volkers alle jaargangen van Jaarboek Twente en schonk mevr. T. van Capelleveen al het historisch archiefmateriaal van haar man Frits aan de vereniging. De inhoud bestaat hoofdzakelijk uit krantenpublicaties zorgvuldig gedocumenteerd en geregistreerd door de jaren heen. Verder nog een aantal boeken, tijdschriften, publicaties en plattegronden.

Ledenmutaties

De Heemkundevereniging zette dit jaar twee maal een marktpraam op voor de verkoop van boeken en het werven van nieuwe leden. De oogst was goed te noemen; mede daardoor noteerden we een aantal nieuwe leden.

Als nieuwe leden werden ingeschreven: de dames mevr. M. Schurink; E. Wissink; R. Hamelink; L. Bloksma; Stavast-Heck; C. van der Bij, A. Weghs, en L. Grobden allen uit Borne en mevr. G. Beverdam uit Delden.

Daarbij nog de volgende heren: F. Claas, J.C. Blom; L. Botter; H. Braakhuis; J.H. ter Hennepe; H. Penninkhof; H.G. Vrielink; W.G. Welberg, allen uit Borne; H. Beverdam uit Almelo en E. V. Morskate uit Delden.

Tenslotte noteerden we voor een gezinslidmaatschap: de families J.H. Raymakers, Zonder, O. Unverzagt en W. Simonetti uit Borne; ten Dam-Boomkamp uit Hertme en R. van der Veen uit Zenderen.

Helaas ontvielen ons de volgende leden: De heren Joh. Leurink en A. van Loon uit Borne en dhr. J. Dijkhuis uit Woudenberg. Onze oprechte deelneming gaat uit naar de familie van de overledenen.

Boekennieuws

Jan Deckwitz

Titel : **Streek & Taal Twente**
 Auteur : Gé Nijkamp
 ISBN : 978-90-5512-352-0
 Uitgever : Uitgeverij Van de Berg Almere

Sinds jaar en dag (1994) stelt Gé Nijkamp de spreukenkalender voor Twente samen. Naast spreuken vindt men op de kalender ook korte anekdotes, verhaaltjes en raadsels, veelal gericht op Twente en merendeels ook in het Twentse dialect of Twentse sproak.

Wat doe je met zo'n verzameling die nu na bijna twintig jaar is aangegroeid tot een omvangrijke hoeveelheid, moeten Gé en zijn uitgever gedacht hebben? In goed overleg is besloten het beste uit de verzameling te bundelen in een boek en dit de streekgenoten aan te bieden. Dit nu is een goeie gedachte geweest. Op de eerste plaats omdat je in het boekje blijft lezen en kijken, op de tweede plaats omdat het tegen St. Nicolaas en Kerst loopt en het boekje een uitstekend presentje is voor huisgenoten, vrienden of familie.

Naast de teksten is het boek ruim voorzien van tekeningen van Gerrit Hagting, een goede aanvulling waardoor het boekje blijft boeien.

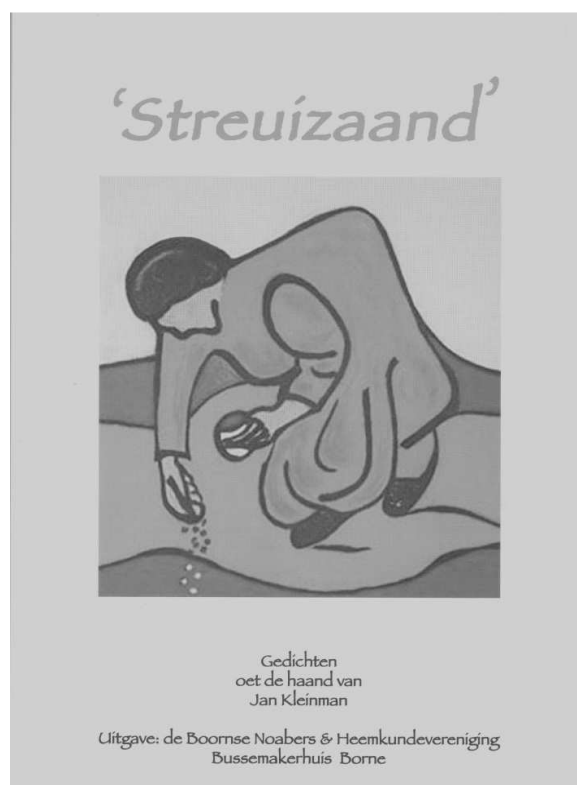
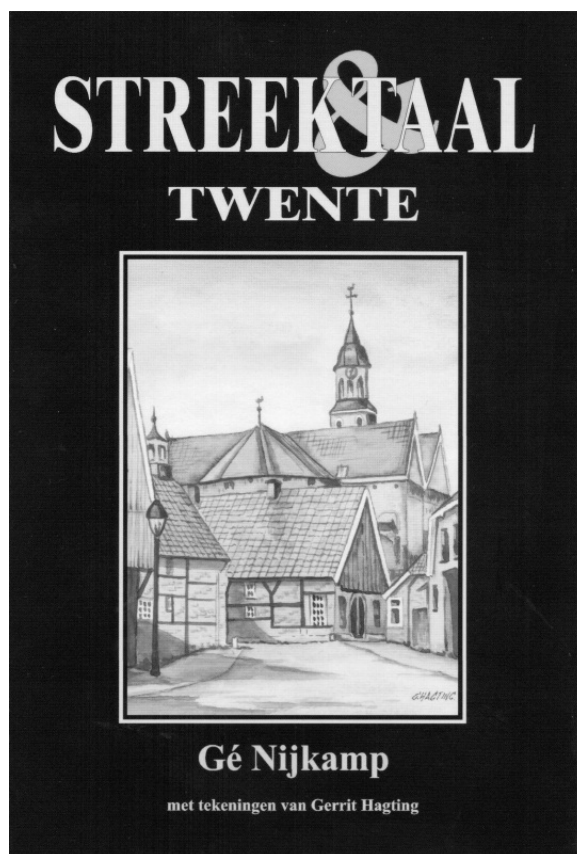
De uitgever heeft er goed aan gedaan het boek in een hardcoveruitvoering uit te geven, dan kun je het boek ook nog eens in een kinderhand drukken.

Titel : **Streuizaand: gedichten oet de haand van Jan Kleinman**

Selectie : Berend Jager
 Uitgever : Heemkundevereniging Bussemakerhuis
 Borne en de Boornse Noabers

Ook weer zo'n bundel waarin je blijft lezen. Gedichten met een ondertoon of met een nostalgische terugblik op het "Borne van toen", het recente verleden. Jan Kleinman is er bekend mee geworden in Borne, Nee, niet bekend, . . .beroemd kun je beter zeggen: want wie kent Jan en zijn gedichten niet?

Berend Jager is in het archief van Jan gedoken en heeft in overleg een goede selectie gemaakt om deze in een boek te verwerken. Hierbij heeft hij getracht de gedichten te rubriceren en is hier aardig in geslaagd. De rubrieken zijn: Twentelaand, De sproake, méénske, Boorn, Roondum Kesmis en Niejjoar en Gråpkes en Gròlkes. U ziet, er is van alles wat. Zo was Jan ook in zijn actieve leven voor de gemeenschap. Hij was er altijd en altijd was er wat om te lachen en zo niet zorgde Jan voor een vrolijke ondertoon. Dit beeld van Jan Kleinman heeft Berend goed overgebracht. Het is dan ook echt een genot het boekje ter hand te nemen en het te lezen. Ook nu kan ik weer zeggen: het is bijna kerstmis, een leuk presentje waarmee je iemand blij kunt maken.

Nog leverbare uitgaven

Ria Blödtner

Titel:	Prijs	
	Leden	Anderen
Rond Horst en Hof te Borne (1981)	€ 2,00	€ 2,50
Borne, historie en volksverhalen (1987)	€ 4,00	€ 5,00
Landweren, Borgen & Postwegen (1990)	€ 4,50	€ 6,00
Veertig jaar later, jubileumuitgave (2002)	€ 5,00	€ 7,50
Och ewig is so lang (2003)	€ 20,00	€ 25,00
Kadastrale Atlas 1832, Borne / Weerselo (2005), boek met kaartenmap	€ 27,50	€ 35,00
De Hof te Borne (2 ^e druk 2006)	€ 10,00	€ 12,50
De oude kerk van Borne: een eenvoudige hemel op boerenaarde (2006)	€ 15,00	€ 15,00
Bonje in Borne (2008)	€ 10,00	€ 12,50
Van Nazareth tot Nazareth (2009)	€ 15,00	€ 17,50
Van Borghende tot Borne (2009)	€ 12,50	€ 17,50
Een bijzonder energiek ondernemer (2009)	€ 15,00	€ 17,50
Periodiek Boorn en Boerschop (diverse nummers)	€ 2,50	€ 4,00
J. B. Schoemaker, een Twentse heelmeester in de 19 ^e eeuw	€ 6,00	€ 7,50
Grenstwisten rond de gemeente Borne	€ 4,50	€ 6,00
Grepen uit de historie van Borne	€ 4,50	€ 6,00

Prijzen zijn exclusief eventuele verzendkosten. Genoemde uitgaven zijn verkrijgbaar bij:

- Mw. R. Blödtner, C. Hilbrinkstraat 56, Borne tel. 074-266 89 08

- Enkele uitgaven zijn ook verkrijgbaar bij de plaatselijke boekhandel.

**Voor uw taxatie
van
onroerend goed**

in verband met boedelscheiding,
suksessie - verkoop.

Tevens onteigeningsdeskundige en
boerderijen bemiddeling.

J.F.M. Hassels Mönning
makelaar en beëdigd taxateur
Lid Agrarische Sectie

Watertorenstr. 14 - Borne - Tel. 074-661581

Honderd jaar ervaring in drukwerk

HASSINK DRUKKERS HAAKSBERGEN

Handelsstraat 1 - 7482 GW Haaksbergen
Postbus 177 - 7480 AD Haaksbergen
Telefoon (053) 572 17 77 - Telefax (053) 572 62 75
E-mail hdh@hassink.nl